

# Listy

Ročník 31  
Cena 30 Kč / 1,20 €

11  
2024

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac



- Igor Otčenáš – Vždy sám za seba (rozhovor s Václavom Mackom)
- Peter Cabadaj – Básnik, textár a frajer Jožo Urban
- Mirjana Šišoláková – Múzeum s najkrajším výhľadom na Vysoké Tatry
- Sofia Gallová – Mýtus normálnosti v toxicknej kultúre
- Vladimír Dubeň – Expozície Lucie Moholy
- Peter Kozma – Nová autobatéria zmení svet elektromobility
- Igor Otčenáš – Slovenská a česká knižnica
- Jarmila Wankeová – Mesto pre život
- Helena Nosková – Slovenka roka 2024
- Dominika Sládková Paštéková – Príloha Orišok
- Helena Nosková – Program Pražskej medzinárodnej konferencie slovenských a českých stredoškôľakov

# Výber zo slovenských programov na november a december 2024

Programy DOMUS SM v ČR, z.s.,  
SI a Limbora

**14. november 18.00 hod.**

Slovenský inštitút v Prahe, Hybernská 1

**Premietanie krátkych filmov študentov a študentiek VŠMU**

Spríevodné podujatie festivalu stredoeurópskeho filmu 3Kino FilmFest.

**21. november 17.00 hod.**

Hala hotelu Olympik

**Prednáška spisovateľa a publicistu Petra Juščáka o súčasnej slovenskej literatúre a spolkovej činnosti na Slovensku**

Prípravil DOMUS SM v ČR vďaka finančnej podpore MK ČR.

**22. november 9.00 – 16.00 hod.**

Sála Domu národnostných menšín, Vocelova 602/3

**Pražská medzinárodná konferencia slovenských a českých stredoškôľakov s názvom**

**Premeny tradícií národnostných menšín v ČR a SR.**

**K 35. výročiu 17. novembra**

Konferencia sa uskutoční vďaka finančnej podpore MŠMT,

Magistrátu hl. m. Prahy a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

**22. november 17.00 hod.**

Kaviareň Domu národnostných menšín, Vocelova 602/3

**Igor Otčenáš, Peter Juščák, Andrej Sulitka, Antonín Zgažar, Helena Nosková a spomienky na 17. november 1989**

Podvečer sa uskutoční vďaka finančnej podpore MK ČR

a Magistrátu hl. m. Prahy

**23. november 9.00 – 12.00 hod.**

**Exkurzia stredoškôľakov po stopách 17. novembra 1989 v Prahe**

Exkurzia sa uskutoční vďaka finančnej podpore MŠMT,

Magistrátu hl. m. Prahy a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

**27. novembra. – 1. decembra 2024**

Slovenský inštitút v Prahe, Hybernská 1

**Operné kurzy Belcanto-lab simony Houda Šaturovej**

Tretí ročník speváckych kurzov pod vedením významných umelcov. V dňoch 27. 11. – 1. 12. 2024 sa v priestoroch Slovenského inštitútu v Prahe uskutoční 3. ročník speváckych kurzov pod vedením významnej slovenskej sopranistky Simony Houda Šaturovej, v hudobnom sprievode klaviristu Roberta Pečanca, a tentoraz aj za prítomnosti hosťujúcej slávnej holandskej pedagogičky Margreet Honig.

**2. december 17.00 hod.**

Knižnica Domu národnostných menšín, Vocelova 602/3

**Od sv. Ondreja do Troch kráľov. Kalendárne zvyky a obyčaje národnostných menšín**

V spolupráci s ANM pripravil DOMUS SM v ČR. Podvečer sa uskutoční vďaka finančnej podpore MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy

**17. december 17.00 hod.**

Galéria Domu národnostných menšín, Vocelova 602/3

**Vernisáž výstavy ARTEM, vid' pozvánka**

Vernisáž sa uskutoční vďaka finančnej podpore MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

Uvedené programy pripravené DOMUS SM v ČR sa uskutočnia vďaka finančnej podpore MK ČR, Magistrátu hl. m. Prahy a MŠMT v ČR, ktorú udelili projektom DOMUS SM v ČR.



Karpato - Rusínske krajské centrum  
srdečne pozýva všetkých milovníkov ľudovej zábavy na

## Juliánsky ples

01. 02. 2025 od 19:00

Návštevnícké centrum Staropramen - Paspův sál  
Pivovarská 244, 150 00 Praha 5 - Smíchov

**Večerom Vás budú sprevádzať:**  
Moderátor: Tomáš Michal Babjak  
Folklorný súbor: Ruthenia  
Hudobná skupina: ARMIS  
Host' večera: Ninka Simčáková –  
majsterka ČR vo Fitness Freestyle

Vstupné 1300 Kč  
Rezervácia: + 420 605 954 894 / krajane@krajane.info

Vstupné zahŕňa účasť v tombole, prípitok, večeru a polnočnú potetku.

rusínske centrum

SPOLOČNOSŤ ARTEM UVÁDZA

## Talent Simony Drakulovej

Vernisáž výstavy sa uskutoční dňa 17. 12. 2024  
(utorok) o 18.00 hodine vo výstavných priestoroch  
galérie DNM, Vocelova 602/3, Praha 2. za osobnej  
účasti vystavujúcej autorky.

*„V oblasti umenia, so zameraním na jeho  
výtvarné disciplíny žijem, rozprávam a púšťam  
desiatky rokov. Občas ma prekvapí vyššia  
umelecká kvalita, originalita a svojská  
tvorivosť. Niekedy však stretnem umenie  
výnimočné. Ako u Simony. Dynamika výrazu,  
množstvo nápadov, sila kompozície a mnohé  
ďalšie podnety, ktorými fiari autorkina  
kolekcia, verím, že oslovia aj divákov.“*

E.M.

Kurátor PhDr. Ľuboslav Moza, PhD.  
člen Európskej akadémie vied a umení

V kultúrnom programe vystúpi speváčka  
Monika Stanislavová, ktorá zároveň predstavi  
svoje nové CD.

Galéria DNM je otvorená denne  
od 9.00 do 19.00 hodiny  
Výstava potrvá do 11. 01. 2025.

R.S.V.P.  
artem@artem.sk

# Slovo redaktora

Vážení a milí čitatelia, možno aj Vy ste v posledných rokoch pri surfovaní na internete narazili na texty mladých redaktorov, ktorí zažitú podobu pripomínania 17. novembra považujú už za opakujúci sa kolovrátok. Názor časti mladej generácie, bez toho, aby chcela akokoľvek znižovať symbol Nežnej revolúcie, je, že by sa mali riešiť iné témy ako pád komunizmu. Mladí si chcú budovať vlastnú identitu a vlastné hodnoty, ktoré ale budú logicky vždy z tých novembrových vychádzať.



Ilustrácia: Dominika Sládková Paštéková

Je to asi pochopiteľné, ľudia narodení v 90. rokoch 20. storočia tento výrazný dejinný zlom nemohli „pocítiť na vlastnej koži“, vnemy majú len sprostredkovane. Ale podľa prieskumov pre dve tretiny zástupcov generácie ich rodičov a prarodičov je výročie 35 rokov od nastolenia demokracie v našej krajine stále dôvodom na spomienku. Aj keď zďaleka nie všetky očakávania, ktoré revolúcia zapálila, boli naplnené. Sen o skutočne humánnej spoločnosti je čiastočne zatemnený sklamaním zo súčasných sociálnych neistôt, malého pocitu bezpečia a nedostatočného zabezpečenia v starobe, teda z väčšiny najdôležitejších existenčných hodnôt. Ukončenie 20-ročného obdobia normalizácie, vyklánutie z totalitného zovretia, je ale u občanov, ktorí Nežnú revolúciu zažili, aj tak stále považované za jednu z najvýznamnejších udalostí našich novodobých dejín. Noc zo 17. na 18. novembra je treba si pripomínať aj preto, že sa stala symbolom statočnosti nielen všetkých protestujúcich, ale aj statočnosti tých, ktorí im na úteku otvárali dvere od svojho domu. Išlo tak o obrovskú vlnu solidarity, a tá našťastie v českom a slovenskom národe pretrváva dodnes. Podľa Svetového indexu veľkorysosti pomohlo cudziemu človeku v predchádzajúcich rokoch viac Čechov a Slovákov ako v minulosti. Pomáhať ostatným nám rozhodne nie je cudzie. Česi sa dokonca v celkovom rebríčku posunuli z 88. pozície na 13. miesto. Nech vás táto informácia, že sa aj v súčasnosti dokážeme spojiť pre dobrú vec, zahreje v chladných novembrových dňoch pri srdci.

Vaša redakcia

# OBSAH

Vždy sám za seba (rozhovor s Václavom Mackom) .....	2
<i>Igor Otčenáš</i>	
Básnik, textár a frajer Jožo Urban .....	4
<i>Peter Cabadaj</i>	
Múzeum s najkrajším výhľadom na Vysoké Tatry .....	6
<i>Mirjana Šišoláková</i>	
Mýtus normalnosti v toxickvej kultúre .....	9
<i>Sofia Gallová</i>	
Expozície Lucie Moholy .....	10
<i>Vladimír Dubeň</i>	
Nová autobatéria zmení svet elektromobility .....	12
<i>Peter Kozma</i>	
Slovenská a česká knižnica .....	14
<i>Igor Otčenáš</i>	
Mesto pre život .....	16
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Slovenka roka 2024 .....	18
<i>Helena Nosková</i>	
Príloha Oriechok .....	20
<i>Dominika Sládková Paštéková</i>	
Program Pražskej medzinárodnej konferencie slovenských a českých stredoškôľakov .....	24
<i>Helena Nosková</i>	

## Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou  
• Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Číslo 11/2024 pripravili: šéfredaktorka PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370, zodpovedný redaktor a grafická úprava Milan Šmíd, tel. 604 545 555, redakcia – Eva Belzová, Ing. Eva Zajčková, CSc. • Výtvarná spolupráca: Dominika Sládková Paštéková • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovič, Toňa Revajová • E-maily: noskova@usd.cas.cz, listy@franklin.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR a ÚSZ SR • DTP: Studio Franklin • Tlač: Tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 6. 11. 2024 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213-0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 € • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číslo účtu 43-4323110237/0100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS SM v ČR a KSK • Foto na titulnej stránke: Jiří Nosek – Kostol slovenských osídlencov v Králikách

## VŽDY SÁM ZA SEBA

Podľa mena sa to nezdá, ale je to rodák z Oravy. Obaja jeho rodičia pracovali v Tesle Nižná. Aj keď jeho mama bola prekladateľkou a milovníčkou poézie, otcov vplyv prevážil, a tak to spočiatku u ich syna vyzeralo na klasickú kariéru technokrata. Najprv bolo štúdium na elektrotechnickej priemyslovke a potom štúdium a titul inžiniera na Elektrotechnickej fakulte SVŠT v Bratislave. Napriek tomu sa z neho stal jeden z najrenomovanejších odborníkov na umeleckú fotografiu na Slovensku s výrazným presahom za slovenské humná, rešpektovaným umeleckým teoretikom i pedagógom na VŠMU. Je autorom kľúčových umenovedných diel, ako sú Slovenská fotografia 60. rokov, monografií o filmových režiséroch Štefanovi Uhrovi, Jánovi Kadárovi, Dušanovi Hanákovi a Elovi Havettovi a spolu s Jelenou Paštékovou aj autorom autoritatívnych Dejín slovenskej kinematografie. Zoznámte sa: Václav Macek (roč. 1952).



**Náš rozhovor vzniká pri príležitosti renomovaného medzinárodného podujatia Mesiac fotografie, ktoré sa už tradične koná v mesiaci november. Ste dušou tohto podujatia a vlastne jednou z kľúčových osobností interpretácie, propagácie a prezentácie slovenskej fotografie. Vzhľadom na to, že pochádzate z dosť špecifického prostredia, tak to musela byť pomerne komplikovaná cesta. Nemýlim sa?**

To je relatívne. Pochádzam z Oravy, tam o nejakej umenovede so zameraním na fotografiu naozaj nikto nepočul, navyše všetko sa to v mojom okolí točilo okolo Tesly Orava Nižná. Ale moja mama, ako ste už spomínali, veľmi rada čítala, odoberali sme knihy z českého Klubu priateľov poesie, takže sa dá povedať, že som bol v tesnom kontakte aj s celkom odlišnými vecami a veľa sa z toho na mňa nalepilo. Mal som aj skvelú profesorku, ruštinárku Evu Kollárovú, zapálenú pre knižky a literatúru vôbec. Navyše som istý čas koketoval s tým, že sa budem živiť písaním. Ale potom som poslúchol rodičov, zmaturoval na elektrotechnickej priemyslovke a začal študovať na SVŠT v Bratislave. Po celý ten čas som však vedel, že keď štúdium dokončím, živiť sa tým nechcem a nebudem. Dvakrát som sa medzitým hlásil na FFUK, raz na estetiku, potom na slovenčinu. Nezobrali ma.

**Ako sa môže z klasického Oravčana stať milovník filmu a fotografie a z milovníka renomovaný a citovaný odborník?**

Dostať sa cez knižky k filmu či fotke nie je dlhá cesta, vlastne je to logické. V mojom prípade bol však problém v tom, že kino bolo až v Trstenej a aj tam sa premietalo to, čo všade inde. Na Orave nepôsobil ani jeden filmový klub. Ale nejako sa to vo mne prehlbovalo. Mne sa film a fotografia páčili viac, bolo v tom viac racionality a menej estetizmu, ako napríklad v opere či v divadle, lepšie som tomu rozumel. Keď som prišiel do Bratislavy, už som o filme niečo vedel, a tak som dostal šancu písať do Večerníka filmové recenzie a mohol som chodiť aj na interné projekcie pre študentov filmovej a televíznej fakulty VŠMU. Napozeral som v tej dobe vlastne všetko, čo bolo

dostupné a niekedy aj to, čo nebolo. Ale jasný plán, čo po škole, som nemal. Vedel som iba to, že to nebude elektrotechnika.

**Ak sa nemýlim, v tej dobe vstupuje do vášho života Praha. Je to tak?**

Áno, urobil som prijímačky na externé štúdium filmovej a divadelnej vedy na AMU v Prahe. To bol zásadný krok, či skôr skok v mojom živote, hoci som medzitým, či popritom pracoval, chvíľu ako robotník v sklárňach, potom som v Palme stáčil oleje a robil aj kulisáka v SND. Mal som už rodinu. Ale chvíľu sa mi darilo byť aj nezamestnaným.

**Kde ste zakotvili po ukončení štúdia v Prahe?**

Stal som sa metodikom Obvodného kultúrneho a spoločenského strediska v Ružinove. Tu sa vlastne začala moja seriózna práca s fotkou, hoci som mal na starosti aj film a výtvarníctvo. V tej dobe sa zhodou okolností otvárala nová budova kultúrneho strediska na Trnávke so špeciálnym výstavným priestorom, a tak sme tam otvorili Galériu na okraji a robili výstavy slovenských konceptualistov ako Kern, Sikora či Tóth, v tej dobe takých polodisidentov, určite nie oficiálnych autorov. To bola pre mňa dosť zásadná vec, lebo musím povedať, že som mal na tú dobu pri výbere autorov relatívne voľnú ruku. Urobil som napríklad fotovýstavu z diela pesničkára Ivana Hoffmana. Potom prišla nová vlna v dielach Míra Švolíka, Vasil Stanka či Tóna Stana. S tými som sa navyše osobne spoznal ešte v Prahe. Toto obdobie trvalo do roku 1985, keď som sa dostal na aspirantský študijný pobyt v Ústave dejín umenia SAV.

**Bol to veľký prechod z takpovediac bežnej kultúrnej prevádzky do seriózneho akademického prostredia?**

V tej dobe už v ZSSR zúrila gorbačovovská perestrojka, čo sa nemohlo ignorovať ani v akademických kruhoch. V tomto zmysle sa teda do akadémie prenášalo pomerne veľa aj z toho, čo bolo predtým oficiálne ignorované či až potláčané.

**Ako reagovala slovenská fotografia na spoločenské a politické zmeny po novembri 1989?**

V princípe nešlo o nejaký zásadný zlom, lebo už od začiatku 80. rokov minulého storočia sa slovenská či československá fotografia

dosť emancipovala, oslobodzovala od rigidnosti a oficiálnosti predchádzajúcich desaťročí. Bola dosť slobodná, interpretačne bohatšia, voľne sa v nej kombinovalo vysoké s nízkym, teda umenie s gýčom, vtip a hravosť. Bola to taká vzbura proti konceptu a dekoratívности predchádzajúcich období, snažila sa o iný umelecký výklad. Kde však k prelomu došlo, to bola nepochybne reportážna a dokumentárna fotografia. Fotka v tejto dobe prestala byť nástrojom ideologickej propagandy a stala sa sociologickým zrkadlom búrlivých spoločenských premien. Objavili sa nové zaujímavé autorské mená ako Martin Kolár či Andrej Bán.

### **Ako sa zmenila situácia pre vás osobne?**

V istom zmysle nijako, ale v princípe zásadne. Viete, ja som bol vždy sám za seba, nech bola doba, aká chcela. Zásadne sa však zmenilo to, že sa mi otvorili dvere, ktoré by sa mi nikdy neotvorili. Jednak som mohol pracovať ako kurátor v SNG, potom aj v Slovenskom filmovom ústave a istý čas, presnejšie v prvých búrlivých porevolučných rokoch, som bol dokonca aj riaditeľom odboru umenia a edičnej tvorby na ministerstve kultúry. Po odchode z ministerstva a po vyhodení z Ústavu filmovej a divadelnej vedy (za Mečiara) som sa dostal na Katedru filmovej vedy VŠMU, ktorej som bol odvtedy až do roku 2010 vedúcim.

### **Jedným z najzásadnejších prezentačno-popularizujúcich podujatí v oblasti umeleckej fotografie je Mesiac fotografie. Stáli ste takpovediac pri jeho základoch.**

#### **Čo bolo popudom na jeho vznik?**

Nápad na 1. ročník v roku 1991 prišiel z Francúzska. Najprv to bolo bienálne podujatie, vlastne päť výstav, zvané Mois de la Photo s cieľom spopularizovať fotografiu pre širšie publikum. Podarilo sa nám to dostať k nám pod patronátom ministerstva kultúry. Takto sa k nám dostala aj výstava jedného z najslávnejších fotografov Helmuta Newtona a jeho manželky. Dovtedy sa fotovýstavy konali v priestoroch SNG vari raz za desať rokov, teraz sme tam mali tie najrenomovanejšie mená svetovej fotografie. Otvorili sme sa svetu. Postupne sme si však uvedomili, že by to chcelo zmenu.

#### **Akú?**

Chceli sme prezentovať aj našich autorov, chceli sme mať vlastný fotofestival. Preto sme založili nadáciu Fotofo, ktorá od roku 1997 transformovala na občianske združenie. Našou stratégiou však nebolo prezentovať len slovenských fotografov, ale zasadiť ich tvorbu do širšieho rámca, prinajmenšom stredoeurópskeho. A samozrejme naďalej prezentovať aj tvorbu svetových fotografov. To všetko sa nám postupne podarilo. Mali sme tu také renomované hviezdy, ako sú Joel-Peter Witkin, Annie Leibovitz, Josef Koudelka, Duane Michals. Nepodarilo sa nám zatiaľ urobiť výstavu Roberta Mapplethorpea, je to proste za hranicou našich finančných možností.

### **Keď je už reč o financiách, ako to funguje pri dramaturgii, zabezpečovaní a logistike fotovýstav?**

Jedna špičková výstava stojí od 50 do 70 tisíc eur. To sa nikdy nedá – a na Slovensku osobitne – vykryť bez podpory či už štátu, alebo sponzorov. My sme však nikdy naše podujatia nerobili len s tým, že budeme na sto percent závisieť od peňazí niekoho iného, štátu či súkromníka. Vždy sa usilujeme získať aj niečo vlastnými silami. Ono to človeka aj väčšmi vnútorne uspokojí, keď vidí, že jeho snahu odmení svojou pozornosťou aj dvetisíc divákov, čo je na naše pomery veľmi slušná návštevnosť. V tomto smere je nám vzorom to, ako funguje výstavný priestor Danubiana.

### **Aký je vlastne dnešný stav slovenskej fotografie?**

Samozrejme, veľa vecí sa zmenilo a teraz mám skôr na mysli veci organizačných a prezentačných. V 90. rokoch minulého storočia by sme neprežili bez pomoci kultúrnych inštitúcií zo západného zahraničia,

ako boli Pro Helvetia, Francúzsky kultúrny inštitút a iných, dnes sú fotofestivaly a podobné menšinové záležitosti oveľa životaschopnejšie a sebestačnejšie. Pred dvoma desaťročiami sme vlastne existovali iba my, no dnes je tých festivalov a výstav oveľa viac, spomeniem napríklad fotofestival OFF v Bratislave, Dni fotografie v Leviciach, fotovýstavu Paradajs v Banskej Štiavnici, koná sa festival v Martine, pripravuje ďalší v Trenčíne. To je zmena k lepšiemu. V kocke: ak by došlo k odrezaniu zdrojov, napríklad štátnych, všetko nezahynie.

### **A zmena k horšiemu?**

Možno sa to celkom tak nedá povedať, že k horšiemu, ale faktom je, že na rozdiel od 90. rokov, keď bol doslova boom fotokníh, dnes sa toho vydáva oveľa menej. Ale teraz mám na mysli kníh umeleckej fotografie, pretože tých dokumentárno-reportážno-popularizujúcich je dosť.

### **Vo fotosvete došlo aj k zásadnému technickému prelomu, keď sa vďaka smartfónom a digitálu stáva fotografom vlastne každý...**

Máte pravdu. Predtým bol fotograf aj zručný remeselník, dnes to za neho robí softvér. Aj pre túto lavínu je potrebná existencia nejakého filtra, ktorý by dokázal preosiať z toho množstva fotohlušiny to naozaj dobré. Mám na mysli dobré galérie, fotočasopisy či rešpektovaných kritikov.

### **Aká je budúcnosť slovenskej fotografie?**

O slovo sa hlási samozrejme už nová generácia, spomeniem aspoň Máriu Švarbovú, Zuzanu Pustaiovú či Borisa Németha. Zatiaľ však hrá prím klasika – Tóno Stano bude mať veľkú výstavu v prestížnych priestoroch Mestskej knižnice v Prahe. Na to sa naozaj teším.

*Za rozhovor ďakuje Igor Otčenáš*

*Foto: zdroj internet*



# Básnik, textár a frajer Jožo Urban (Venované autorovej nedožitej šesťdesiatke)

**Bolo to veru už dosť dávo, niekedy na jar 2010, čo som si bol pozrieť filmový dokument režisérky Tiny Diosi Malý zúrivy Robinson (Road movie), venovaný Jozefovi Urbanovi. Spolu so mnou sedeli v martinskom kine ešte traja mladí ľudia, preto som bol rád, že snímku vôbec premietali. Trápilo ma vtedy, že jedenásť rokov po tragickej smrti ľudia zabudli na jeden z najväčších talentov modernej slovenskej literatúry a kultúry. Logicky som teda predpokladal, že v ďalšom období už o básnikovi nebudem počuť vôbec. Našťastie, hlboko som sa mýlil...**

## Bibliografia

Košický rodák (nar. 29. 11. 1964) absolvoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave, bol redaktorom a šéfredaktorom časopisu pre mladú literatúru a umenie Dotyky, riaditeľom Medzinárodného domu umenia pre deti Bibiana v Bratislave a reportérom Literárneho týždenníka. Písal básne, texty k piesňam, eseje, rozprávky, publicistické články, reportáže, kooperoval s rozhlasom... Vo svojej poetike funkčne využíval drsnosť, otvorenosť až cynizmus, búrlivácke pocity mladej generácie odrážal i jazykovo. Jozefovi Urbanovi vyšli zbierky veršov Malý zúrivy Robinson (1985), Hluchonemá hudba (1989), Kniha polomŕtvych (1992), Snežienky & biblie (1996), Dnes nie je Mikuláša (2001), populárno-didaktické „kapitolky o básničkách“ pre začínajúcich autorov Utrpenie mladého poeta (1999), reportáže Blízko, ale čoraz ďalej (2001), Dobré dni – slovenská poézia (2002), knižka pre deti Dobrodružstvá vranky Danky (1995), súbory textov piesní Výstrel z motyky: Správa o prievane (1990, spolu s Marošom Bančejom a Jánom Litvákom), Voda, čo nás drží nad vodou (2000), napísal libreto muzikálu Kráľ Dávid (1996) a iné diela. Zomrel 28. apríla 1999 vo veku necelých 35 rokov pri autonehode neďaleko Zvolena, kde po odchode z Bratislavy zakotvil.

## Poeta

Tvorcove básnické knihy pravidelne sprievádzali búrlivé reakcie tak kritiky, ako i čitateľskej komunity. Na pomyselných štartovacej čiare Urbanovho literárneho prekážkového behu stál Malý zúrivy Robinson – verše, ktoré svojím štýlom, šťavou a šarmom hl-

boko vsiakli do citlivých pórov duše vtedajšej mladej generácie. Debutovou zbierkou sa autor prihlásil ako básnik nových tónov, vnímavý k hranám života, nekonformný v limitoch povoleného a usilujúci o originalitu umeleckej reflexie sveta. Zjavne ho ovplyvnili americkí beatníci, blízka mu bola tiež mladá „rocková“ básnická generácia, vyslovujúca napríklad provokatívne otázky typu: „Kto ste vy...?“

Neskoršia Urbanova tvorba bola v znamení mierne zmodifikovanej polohy zrkadlenia ukončených i stále pretrvávajúcich časopriestorových dejov. Očividne pribudlo skepsy, mladícku dynamiku a revoltu vystriedali chmúrne až pesimistické tóny, v reflexívnej rovine už rezonujú otázky iného zamerania: „Kto sme? /koho ničíme? /kto ničí nás?“ Jednotlivé básne charakterizuje vzájomné prelínanie a kombinovanie rôznych výrazových aj významových vrstiev. Finálna tvár veršov potvrdzuje, že Urban mal dobre „vytrenovaný“ literárny jazyk, vždy nachádzajúci invenčný spôsob na zobrazenie myšlienok, pohnútok, snov, ale i pocitov hnusu, sklamaní a zotrvačnosti, ktoré boli práve aktuálne. Excelentne ich predostrel ako prísne individuálnu, nevtieravú a nepokryteckú časovanú správu o sebe – a najmä o nás. Logicky, v takto naservírovaných správach musia mať vlastné autonómne postavenie časté expresivizmy, prechádzajúce miestami do dráždivého sveta erotických hier a vulgarizmov, ktoré dokážu v prijateľných dávkach funkčne okysličovať zabehaný vzduch a tempo básnikovej reči.

Hoci Urban väčšinou uplatňoval voľný verš, nezabúdaj ani na klasické poetické



*Básnikov fotografický portrét z roku 1994*



*Pamätník Joža Urbana vo Zvolene, kde prežil poslednú etapu svojho nedlhého života*

formy, dominujúce v zbierke Snežienky & biblie. Jadro tejto knihy tvoria tri sonetové skladby – balady napísané takzvaným libertínskym sonetom s využitím sonetového venca, ktoré venoval trom ženám.

## Moja študijná bilancia

Naučili ma toho veľa  
Teraz už viem o karlovarskej vode  
prečo je taká odporná  
a zdravá  
aj prečo hlavy kráľovien  
skackali do košíkov s pilinami

Vždy som chcel patriť  
k lepším žiakom  
pretože som sa veľmi bál  
že pre mňa nikto ani telefónom  
nehne

Raz budem prebaľovať svoje deti  
a budem dlhé roky

členom ZRPŠ  
 Vezmem im  
 jedno zo základných práv  
 byť absolútne sprostými  
 A budem trvať na znalostiach  
 geologických sústav  
 a všetkých inkvizičných populov  
 stredoveku

Naučili ma toho veľa  
 napríklad prečo hlavy kráľovien  
 skackali do košíkov s pilinami

Ale mňa by skôr zaujímalo  
 ako tým ženám  
 vlastne vtedy bolo

(zo zbierky *Malý zúrivý Robinson*)

## Textár

Úvodom bolo spomenuté, že Urban patril medzi najväčšie talenty slovenskej literatúry. Ako ale on sám vnímal vlastný talent? „Nemá zmysel pokúšať sa o definíciu talentu, a zvlášť nie básnického. Kým napríklad každý uzná, že človek bez hudobného sluchu ťažko môže byť talentovaný muzikant, na poéziu nijaký ekvivalent hudobného sluchu netreba – stačí predsa papier, pero a chuť čosi vytvoriť. Oproti prepracovaným kánonom hudby, výtvarného umenia, ale i drámy či prózy stoja akési básničky. Čo už môže byť také ťažké na zliepaní niekoľkých riadkov dokopy?“

Vyhľadávaný a uznávaný textár Jožo Urban je autorom niekoľkých hitov. Spolupracoval s Miroslavom Žbirkom (skladby *Možno sa ti zdá, Len s ňou, Lásky bezbranných*), Jankom Lehotským (*Hlava XXII., Pár minút nádeje*), Petrom Lipom (*Naspät na stromy, Caracas*), kapelami *Elán* (*Voda, čo ma drží nad vodou*), *Money Factor* (*Vráť trochu lásky*), *Beátou Dubasovou* (*Niekoľko ako ja, Svet na nočný prúd*), *Marcelom Palonderom* (*Kým nás máš*), *Barbarou Haščá-*

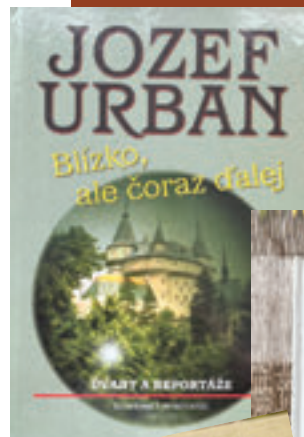
kovou (*Posledný tanec*), *Marcelou Laiferovou*, *Katarínou Hasprovou*, *Olĝou Záblackou* a mnohými ďalšími interpretmi.

Do pamäti súčasníkov sa tiež hlboko vryla jeho nekonvenčná škola poetiky pre mladých, ktorú viedol na stránkach časopisu *Dotyky*. Z Jožovho rozprávania viem, že mal veľké tvorivé zámery na literárnom, muzikálovom, ale i filmovom poli. Bolestne ho trápila nízka úroveň slovenských filmových predlôh, preto chcel napísať vlastný scenár dlhometrážneho hraného titulu. Krutý osud ale rozhodol inak...

## Mŕtvi sú živí bez práva mať hlas

Pamiatke Jozefa Urbana bolo v uplynulých rokoch venovaných niekoľko spomienkových koncertov, rozhlasových a televíznych programov, hraná filmová dráma *Voda*, čo ma drží nad vodou (2019). Zásluhou básnikovho kamaráta a niekdajšieho spolupracovníka, medzičasom už zosnulého Maroša B. Bančaja, vyšiel reprezentatívny výber z Urbanovej literárnej tvorby *Zúrivo*, nežne svoj... (2011). Iný priateľ – Ondrej Kalamár – pripravil na vydanie knihy *Pivo u Chárona* s Jožom Urbanom (2014), *Pivo u Chárona: Voda*, ktorej nikto neveril (2019), mierou vrchovitou prispel aj k nakrúteniu spomenutého celovečerného životopisného filmu. Titulnú rolu v ňom stvárnil Roman Pomajbo, medzi účinkujúcimi figurujú viacerí známi českí a slovenskí herci (Martin Dejdar, Jan Kanyza, Svatopluk Skopal, Andrea Růžičková-Keresťešová, Robert Roth, Lukáš Latinák).

Ani štvrtstoročie od básnikovej smrti neprestalo platiť, že „niečo sa stalo, niečo tragické a prirodzené. Už i ja mám nazoajstné spomienky.“ Taktiež sa doteraz stretávame s ľuďmi, „ktorí sa každé ráno dobohujú do práce,“ alebo ktorí radi dá-



Obálky  
 niekoľkých  
 tvorcových  
 kníh

vajú „zbomom veľkomestu, kde každý z nás bol kolektívne sám.“ Pod tlakom okolností a civilizačných porúch mnohí konečne pochopili, že keď „je život krutý, vo filmoch treba happy-end.“ Už menej si však dnes dokážeme povedať, že „život je frajer, ale my sme väčší.“ Potom nám ale reálne hrozí, že „vypadneme mlčky, bez pozdravu, z baru tak ako zo života.“ Jožo Urban, ktorého „strava bola bohatá cukry a na dobre vymyslené sentence,“ však z nebeského baru nám pozostalým – bez nároku na honorár – odkazuje, že „mŕtvi sú živí bez práva mať hlas...“

## Moja poetická bilancia

Spisujem básne  
 inak som celkom normálny  
 Aj topánky mám obe rovnaké

Môj štýl je absolútne moderný  
 Vo váze nepripúšťa kvety  
 len ohňostroje na stopkách

Nenechávam sa bozkať Múzou  
 bolo by škoda papiera  
 A pri písaní používam hlavu  
 pretože ináč neviem  
 čo by som s ňou tak mohol robiť

Spisujem básne  
 inak som celkom normálny  
 Aj topánky mám obe rovnaké

Ľavé  
 (zo zbierky *Malý zúrivý Robinson*)

Peter Cabadaj

Zdroj fotografií: archív autora



Pre Miroslava Žbirku napísal Jozef Urban texty k hitom *Možno sa ti zdá, Len s ňou* a *Lásky bezbranných*



Ako textár spolupracoval aj s džezovým spevákom Petrom Lipom (*Naspät na stromy, Caracas*)



# Múzeum s najkrajším výhľadom na Vysoké Tatry

Podtatranské obce, cez ktoré mnohí turisti cestou do hôr iba prechádzajú, často na svojom území ponúkajú neočakávané a nekaždodenné zážitky. K takým obciam patrí aj Veľká Lomnica. Verná svojmu prívlastku, je veľká rozlohou aj počtom obyvateľov. Má ich vyše 5 tisíc. Leží 9 kilometrov od Popradu, 6 km od Kežmarku a je z nej iba pár kilometrov do Tatranskej Lomnice. Na území obce je známy golfový rezort. Má však aj jeden unikát: nachádza sa tu múzeum s najkrajším výhľadom na Vysoké Tatry, **Múzeum kočiarov Pavla Baláža.**

Múzeum je prítažlivé nielen svojimi exponátmi, vyše tridsiatimi historickými kočiarmi či lipicanmi a frízskymi koňmi, ale predovšetkým osobnosťou samotného majiteľa.

Pavol Baláž sa svojej veľkej láske – koňom, venuje od 14 rokov: „Koníky mi vlastne nahradili nohy. Ako malého ma jeden chlapec zhodil do výtahovej šachty. Zlomil som si členok a každá operácia, ktorú som prežil, sa väčšinou nepodarila. V troch rokoch mi dali nohu do sadry a poskladali ju krivo. V piatich rokoch mi ju museli lámať a vyrovnávať. Pritom sa porušila rastová chrupavka, noha pomalšie rástla a v 14 rokoch som ju mal skoro o 9 cm kratšiu. Ale nebolo to vidieť, ja som behal, bicykloval som sa, lyžoval.“

Pavol Baláž podstúpil ďalšiu operáciu. V Bratislave na ňom vyskúšali metódu predlžovania končatín podľa ruského lekára, prof. Ilizareva.

**Pavol Baláž:** „Bola to dosť tvrdá metóda, pri ktorej pripevnili na nohu železný aparát. Bol som jeden z dvoch chlapcov, na

ktorých to v Bratislave vyskúšali. Lenže operácia sa nepodarila: nefixovali mi členok ani šlachy, takže som potom dva roky chodil na špičke s barlami. Napokon som sa dostal do Ruska, priamo k profesorovi Ilizarevovi. Operovali ma, ale bolo to ako v Rusku, operácia bez narkózy, pri vedomí. Najprv mi museli nohu zlomiť, potom mi cez ňu vyvrtali 19 ihiel, aby mohli pripevniť železný aparát. Ten má špeciálne kruhy a sťahy, ktorými sa noha každý deň o milimeter natahuje. Pritom po milimetri dorastá aj kalus. Vo chvíli, keď kosť dosiahne potrebnú dĺžku, s natáhouvaním sa prestane, zlomenina sa zahojí. Keď mi na začiatku operácie doktor nohu zlomil, hrozne mi zahučalo v hlave, videl som veľký žltý kruh a hovorím si, konečne som zomrel. Ale vrátil som sa... Priviazali mi ruky, nohy, hlavu a robili ďalej. Potom som dobrých desať rokov nevedel vojsť do nemocnice, lebo som sa dusil už vo vchode.“ Hoci Pavol Baláž dodnes nemá nohu úplne v poriadku, nepoddal sa a išiel za svojím snom: „Nejaký čas som ešte jazdil



na koni, ale prestal som, lebo, vzhľadom na to, že jednu nohu mám chorú, aj koňa by som celého pokrivil, narástli by mu svaly na jednej strane viac, ako na druhej.“ Vzhľadom na okolnosti Pavol Baláž presadol z konského sedla na kozlík a začal sa venovať výhradne kočiarovému jazdeniu. Tento šport robil 35 rokov a bol v ňom veľmi úspešný. Má 11 titulov Majstra Slovenska, osemkrát sa zúčastnil Majstrovstiev sveta záprahov. „Otom“ týchto pretekov bol princ Filip, ako prezident Medzinárodnej jazdeckej federácie. Na jeho podnet sa od r. 1970 majstrovstvá sveta usporiadajú každé dva roky. Ide o náročné trojdňové preteky, zložené z viacerých disciplín, pri ktorých sa preverí fyzická zdatnosť jazdca aj koní, poslušnosť, vytrvalosť a mnoho iných dispozícií.

**Pavol Baláž spomína:** „Hodnotenie bolo veľmi prísne. Okrem iného sa napríklad meral tep aj dych u koňa. Ak prekročil niektoré hranice, nepustili vás ďalej. Boli prene stanovené časy. Mali ste, povedzme, dve minúty limit, kedy ste mohli prísť skôr alebo neskôr. Ak ste prišli skôr, dostávali ste trestné body, že ste naháňali koňa, ale ak ste prišli neskôr, tiež ste dostali trestné body.“ Na súťažiach záprahov sa hodnotí aj celkový vzhľad jazdca, koča, koní.

**Pavol Baláž:** „Jazdí sa v krosovom a v drezúrnom koči. Musíte byť primerane oblečení. V anglickom štýle máte frak, cylinder, anglické kočiarové postroje, opraty, anglický bič. Všetko musí sedieť. Ak rozhodca našiel vlas z chvosta koňa na fraku, povedal: frak nie je čistý a dostali ste menej bodov. Bolo to náročné a prísne.“

Pavol Baláž má z čias aktívneho športovania množstvo ocenení, pohárov, diplomov a uznaní. V r. 1993 získal, ako prvý Slovák v histórii, najvyšší svetový výkonnostný titul: Zlatý



odznak FEI, Svetovej jazdeckej federácie. Jedenásťkrát dostal jeho zverenec titul Kôň roka.

V súčasnosti už síce nepreteká, ale na koči jazdí, trénuje kočiarové kone aj jazdcov a vybudoval Múzeum kočiarov.

**Pavol Baláž:** „Popri športovej činnosti som zbieral rôzne kočiare, postroje a ďalšie predmety, ktoré sa toho týkajú. Niekoľko rokov trvalo, kým som im našiel miesto. Podarilo sa mi to vo Veľkej Lomnici, v areáli bývalej čističky odpadových vôd, ktorú mali zbúrať. Urobil som tu „živé“ múzeum. Nazval som ho tak preto, lebo chovám historické kone. Mám kone plemena lipican a frízsky kôň.“ Frízsky



kôň sa spomínal už pred dvetisíc rokmi v starovekom Ríme ako bojový kôň, kôň, ktorý sa dával ako dar kráľom. Kone dostali meno podľa oblasti, odkiaľ pochádzajú, čiže z Frízska, čo je dnes na území Holandska. Sú výhradne v čiernej farbe, majú veľké chvosty, veľké hrivy a zarastené nohy. Dnes sú to ceremoniálne kone. Lipicany boli zase šľachtené na ceremoniálne účely pre viedenský dvor. Pochádzajú z obce Lipica, ktorá je teraz v Slovinsku, pri hraniciach Talianska, neďaleko Terstu. Chovajú sa vyše 500 rokov. Tie sú zase výhradne bielej farby. Iba 5 percent je čiernych alebo hnedých. Dodnes možno obdivovať ich krásu vo svetoznámej jazdeckej škole vo Viedni. V súčasnosti chová Pavol Baláž päť koní: „**Keď som pretekal, mal som desať, dvanásť koní. Bolo to náročné, pretože zdravie nemám také, ako by som potreboval a pri desiatich koňoch som do jednej popoludní len hádzal hnoj. Z týchto piatich koní je jeden, s ktorým som ešte pretekal. Bude mať dvadsať rokov. A mám dvoch mladých frízskych žrebčov, ktorí sa učia chodiť v koči. Aby som mohol aj naďalej voziť záujemcov o jazdu na koči.**“

Zbierku kočiarov tvorí nateraz 35 exemplárov. Pavol Baláž pokračuje: „Kočiare majú sedemdesiat až sto, aj viac rokov. Mám tu rôzne menšie koče, napr. 130-ročný koč, Doctorwagen, ktorým jazdil lekár za svojimi pacientmi, dámske koče, mestské kočiare. Sú tu sane, veľký, parádne vyzdobený pohrebný kočiar, zopár replík a novodobých kočov, na ktorých sa preteká. Niekoľko som si sám vyrobil, hoci v tom nie som vyučený. Každý exemplár má niečo do seba.“

Pozornosť návštevníkov na prvý pohľad upúta veľký dostavník. Ten je unikátny aj pre Pavla Baláža: „**Ide o dostavník rakúskej pošty, ktorý kedysi premával medzi Karlovými Varmi a Viedňou. Bol vyrobený medzi rokmi 1860 – 1900. Takýto dostavník jazdil aj v našom okolí, z Košíc do Kežmarku, z Kežmarku do Starej Ľubovne a odtiaľ ďalej do Poľska. Takto fungovala pošta 10 – 15 rokov. Keď bola na území Rakúsko-Uhorska vybudovaná železnica, dostavníky stratili svoje opodstatnenie.**“

Cez niektoré podtatranské obce viedla aj známa Via Magna. Po tureckých vpádoch prepojil Ferdinand I. celú krajinu cestami. Jedna trasa išla z Viedne cez Bratislavu, cez celé Slovensko a Ukrajinu až do Rumunska. Pavol Baláž vysvetľuje: „**Via Magna merala tisíc kilometrov a mala 56 preprahacích staníc. Jedna z nich bola tu neďaleko, pri obci Lučivná, kde dodnes stojí kamenný stĺp, na ktorom je maďarský nápis Prvá pošta. Ďalšia bola pri Hôrke. Koníky sa preprahali každých 7 míľ, aby dostavník stále mohol ísť určitým tempom.**“

Aj dnes sa ešte dajú po dedinách nájsť koče, ale nie je to také jednoduché, pretože v novodobej histórii Slovenska to kočiare a ich majitelia nemali ľahké. Pavol Baláž: „**V 50. rokoch chodili po dedinách komisári, ktorí mali za úlohu ničiť koče, lebo boli synonymom šľachty, takže u nás sa ich zachovalo veľmi málo. Dajú sa však, v rámci Európskej únie, zohnať aj zo zahraničia.**“

V Múzeu zaujmú návštevníkov aj ďalšie predmety, bez ktorých sa nijaký kočiš nezaobíde: sedlá, postroje, biče atď. Sú tu napríklad postroje grófa Andrásyho, sedlá z 1. aj 2. svetovej vojny. Pavol Baláž: „**Okrem historických koníkov a kočiarov sa venujem aj ručnej výrobe rôznych kožených predmetov. Vzniklo to z toho, že keď som chodil na preteky a mal som**

**storočné postroje, bol som na smiech. Takže, kamarátka Bieda ma postupne naučila šiť kočiarové postroje aj sedlá, hlavne westernové. Naučila ma, ako si mám sám vyrobiť koč. Teraz sa viac venujem umeleckým predmetom, šijem kapsy, opasky, peňaženky s rôznymi motívami a v rôznych farbách. Napríklad, pre včelárov, motorkárov, poľovníkov, koničkárov, s mušličkami, indiánske, vikingské, čičmanské, kvetinkové... čo mi zide na um.**“

Pavol Baláž hovorí, že má okrem spomínanej Biedy dve ďalšie verné kamarátky: „**Za Biedou chodí Pokora, musíte hlavu skloniť a robiť. Keď si hnoj nevyhádzem dnes, zajtra mám dvakrát toľko, ak si ho zajtra nevyhádzem, mám trikrát toľko, čiže musím každý deň pracovať, nedá sa vypnúť. Ale potom prichádza Radosť. Každý deň dakujem osudu, karme, neviem komu, že vládzem zobrať fúrik a že môžem s koníkmi pracovať. Teším sa, keď je pekný deň a sviati slniečko, aj keď prší, aj keď je v zime sneh a poriadna fujavica.**“

Múzeum s najkrajším výhľadom na Vysoké Tatry, živé múzeum, ako ho volá zakladateľ a majiteľ Pavol Baláž, je živé aj preto, že jeho koče sú pripravené účinkovať vo filmoch, voziť turistov či svadobčanov, ako napríklad pred pár rokmi aj najúspešnejšieho slovenského cyklistu Petra Sagana.

*Mirjana Šišoláková*





# Mýtus normálnosti v toxickej kultúre

„Žiaden iný druh nikdy nemal schopnosť byť k sebe nepravdivý, poprieť svoje vlastné potreby a ešte k tomu sám seba presvedčiť, že takto to má byť. Dnešná kultúra zrýchľuje vývoj v nezdravom smere, čo vedie k „normálnosti“, ktorá je z hľadiska potrieb a evolučnej histórie nášho druhu totálne abnormálna. A to je očividne život ohrozujúcim zdravotným rizikom,“ – znelo privítanie moderátorky požičaním slov od Dr. Matého Gábor, keď citovala z jeho najnovšej knihy *Mýtus normálnosti*.

Dňa 14. septembra sa konalo významné podujatie v priestoroch bratislavského A4 Studia, ktoré privítalo prvýkrát na Slovensku známeho mysliteľa našej doby, Dr. Matého Gábor. Ide o významného kanadského lekára, autora mnohých kníh a výskumov, ale pre niektorých môže byť známy aj z rozhovorov a videí, ktoré majú na internete a sociálnych sieťach vysokú sledovanosť. Dr. Maté Gábor vychádza predovšetkým zo svojej dlhoročnej lekárskej praxe, kedy pozoroval a skúmal, čo a ako robí ľudí chorými, ale aj naopak zdravými, a teraz nám opisuje svoje skúsenosti, ktoré „nás na medicíne nikdy nenaučia“ – ako on často zdôrazňuje.

Okrem toho čerpá aj zo svojho vlastného života. Narodil sa v roku 1944 do židovskej rodiny v Budapešti, jeho rodina prežila obrovský nátlak a stres druhej svetovej vojny, ich známi a príbuzní boli deportovaní do koncentračných táborov. Jeho rodina tesne unikla deportácii pod nemeckou okupáciou a počas maďarského povstania v roku 1956 opustila Maďarsko a emigrovala do Kanady. Tam mohli začať nový život, ale spomienky a traumy, ktoré si so sebou odniesli, nikam nezmizli. Často rozpráva tieto príbehy, aby sme na nich nezabudli, a aby sme si uvedomili, aké to má zdravotné dôsledky nielen pre dotýčaných, ale aj pre budúce generácie. Jeho osobný príbeh bol ďalšou inšpiráciou na výskumy a bádania v dôležitých otázkach týkajúcich sa psychických traum, ale zaoberal sa aj závislosťami, stresom, poruchami pozornosti, chronickými ochoreniami a ďalšími.

V toto upršané sobotné ráno čakali v miestnosti stovky ľudí, ktorí boli plní očakávania, a ešte ďalšie stovky sledovali online streamovanie podujatia. Obrovskému záujmu svedčilo bleskové vypredanie lístkov, aj fakt, že na podujatie pricestovali nielen ľudia z celého Slovenska, ale aj z jeho okolia. Celodňový program sa začínal prednáškou a potom pokračoval dvomi workshopmi až do večera, kedy mali návštevníci možnosť položiť svoje otázky, v ktorých často prichádzali s emotívnymi osobnými príbehmi. Na konci dňa prebehla autogramiáda

knihy *Mýtus normálnosti*, a práve táto kniha a jej posolstvo bola predmetom prednášky, ktorú priniesol Dr. Maté Gábor na Slovensko. Jeho prednáška by sa mohla rozdeliť na tri veľké témy, ktoré sa počas dňa opakovali. Tými témami boli sloboda, normálnosť a autenticita.

## Sloboda

Dr. Maté Gábor tvrdí, že sloboda je centrálnou otázkou našich životov. Na jednej strane je sloboda otázkou politickou a spoločenskou, ale aj vnútornou, individuálnou. Dozvedáme sa, že je človek v mnohých situáciách bezmocný, lebo reaguje naučene, nevedome, dokonca naprogramovane, že človek je predeterminovaný kultúrou, prostredím, ktoré ho obklopuje, genetikou, biológiou alebo skorými zážitkami už z matkinho lona. Otázkou zostáva, ako sa oddeliť od tejto determinácie, ako sa stať slobodnými? Podľa Gábor je otázka slobody zároveň otázkou zdravia, balansu, dokonca šťastia.

## Normálnosť

Dôležité je si uvedomiť, čo nazývame normálnym, čo je to tá „normálnosť“. V lekárstve sa nazýva normálnym to, čo je zdravé a prirodzené. Ale norma v kultúre má iný význam: normálne je to, na čo sme zvyknutí, a preto súdime, že to, čo je pre našu kultúru normálne, je pre ňu aj zdravé. Preto je v globálnej západnej spoločnosti mnoho normálnych a prirodzených vecí, ktoré nás činia naopak nezdravými. Choroba je v človeku opakom normálu, ale choroba v toxickej kultúre sa stáva normálnou reakciou na abnormálne prostredie.

## Autenticita

Život človeka riadia dve silné potreby: attachment a autenticita. To prvé je vlastne potreba vzťahovosti, potreba blízkosti, kontaktu s druhými. Autenticita je zas potrebou vzťahovosti k sebe, potreba byť v kontakte so sebou, žiť a konať v súlade so sebou. Gábor dokonca tvrdí, že ak nie sme v súlade so sebou, náš život je v ohrození. Obe potreby sú totiž dôsledkom evolúcie a sú základným kameňom nášho prežitia. Často sa však tieto potreby dostanú do konfliktu a človek

je nútený si vybrať iba jednu z nich. V detstve, keď sme bezbranným dieťaťom, keď nedokážeme prežiť bez druhých, na tomto konflikte často utrpí naša autenticita. Odpojíme sa od seba, aby sme nestratili blízkosť druhých.

## Choroba vs. zdravie

Dr. Maté Gábor presadzuje tzv. „biopsychosociálnu teóriu“, čo v skratke znamená, že sa nedá oddeliť vnútro osoby od prostredia, osobnosť od okolia, nedá sa oddeliť myseľ od tela, ani emócie od nervového systému či od imunitného systému. Všetko to je jedným. Nie spôsobom, že by boli tieto rôzne systémy prepojené, ale toto všetko je jeden veľký komplexný systém, žiadne subsystemy. Preto sa stáva, že 80 % všetkých autoimunitných chorôb sa týka ženskej populácie, že príslušníci menšín, obeť rasizmu, genocídy a ich potomkovia sa s väčšou pravdepodobnosťou stanú chorými, budú trpieť či už fyzickými alebo mentálnymi ťažkosťami. Preto nám Gábor rozprával príbeh, v ktorom jeden lekár v 19. storočí predpísal v rámci lekárskej správy poľskej menšiny, ktorá ešte nemala svoj vlastný štát, že navrhuje, aby bola poľština uznaná za oficiálny jazyk, aby bolo zavedené rovnaké vzdelanie pre obe pohlavia, aby žili ľudia v nelimitovanej demokracii. „Politika je pokračovaním medicíny na sociálnej rovine“, tvrdil. Táto jednota je žiaľ ignorovaná v našej kultúre, v našom vzdelávaní, ale aj v medicíne.

Dr. Maté Gábor sa pýta, či sme dostatočne slobodní na to, aby sme povedali nie – nie na očakávania iných, nie na naprogramovanie, nie na toxickú spoločnosť. Možno sme v detstve nemali voľbu, ale v dospelosti sa môžeme rozhodnúť – môžeme zmeniť náš vzťah k sebe samým, a tým sa nám vyskytne možnosť na zmenu, možnosť na prekonanie choroby, dokonca je možné zmeniť našu fyziológiu. Tvrdí, že choroba nie je niečo, čo máme, čo sa nám len tak prihodí. Choroba je proces, ktorý sa v nás deje. Proces, ktorý môže byť zvrtný, a počas prednášky poskytujú neskutočné množstvo prípadov a príbehov, kedy sa to podarilo, kedy boli ľudia schopní sa oslobodiť.

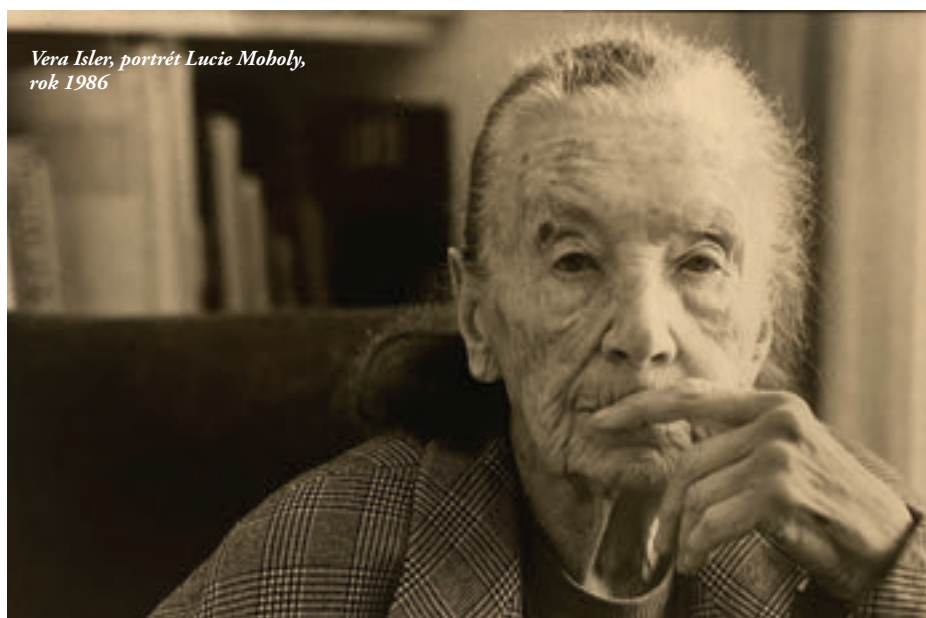
Sofia Gálová, foto: internet

# Expozície Lucie Moholy

Pražská Kunsthalles bola síce otvorená v historickej budove bývalej trafostanice na Malej Strane iba v roku 2022, ale už na seba dokázala upozorniť niekoľkými zaujímavými výstavami. V období máj až október 2024 pripravila táto súkromná umelecká inštitúcia rozsiahly prierez dielom významnej českej fotografky, dokumentaristky a teoretičky v oblasti fotografie Lucie Moholy pod názvom EXPOSURES. Výstavu kurátorsky pripravilo medzinárodné trio Meghan Forbes z Metropolitného múzea umenia v New Yorku, Jordan Troeller z berlínskej Freie Universität a Jan Tichý, český fotograf žijúci v Chicagu.



László Moholy-Nagy, Lucie Moholy  
na pláži, rok 1925



Vera Isler, portrét Lucie Moholy,  
rok 1986

Lucia Moholy sa narodila v roku 1894 v Prahe do židovskej česko-nemeckej rodiny. Študovala na nemeckom dievčenskom lýceu a krátko aj nemeckej filozofickej fakulte v Prahe. V roku 1915 odišla do Berlína, kde sa zoznámila so svojím budúcim manželom, maďarským maliarom a fotografom László Moholy-Nagyom. Spolu odišli na jednu z najvýznamnejších škôl moderného umenia, dizajnu a architektúry Bauhaus do Desavy, kde sa manžel stal profesorom. Škola sa snažila obnoviť úzky vzťah medzi umením a remeslom, a preto sa musel každý študent naučiť v prvom rade dobre ovládať remeslo. Malomestský život a izolovanosť školy fotografke príliš nevyhovovali a to malo vplyv aj na neskorší rozchod manželského páru. V roku 1933 sa v Nemecku dostala k moci nacistická strana NSDAP a Lucia po krátkom pobyte v Prahe, vo Švajčiarsku a v Paríži nakoniec skončila v exile v Londýne, kde sa živila ako komerčná fotografka. Tu vznikla aj jej kniha *Sto rokov fotografie 1839 – 1939*, ktorá sa v čase svojho vydania tešila veľkej popularite. Je to krátky dobový výklad kultúrnych dejín fotografie, ktorý vyšiel pri príležitosti pražskej výstavy konečne aj v češtine. V 50. rokoch minulého storočia bola Lucia Moholy ako technická špecialistka pre UNESCO poverená založením laboratória na kopírovanie a uchovávanie spisov v tureckej Ankare a Istanbuli. V tomto období precestovala Blízky a Stredný východ vrátane Izraela a na svojich cestách neustále aktívne fotografovala a natáčala dokumentárne filmy

pre UNESCO. Záver svojho života prežila vo Švajčiarsku, kde sa v roku 1981 konala aj jej prvá samostatná výstava v Galérii Reného Zieglera v Curychu.

Výstava v pražskej Kunsthalle predstavila široký záber aktív Lucie Moholy od 10. do 70. rokov 20. storočia. Prostredníctvom autorkiných osobných denníkov a ďalších archívnych materiálov sa návštevníci mali možnosť dozvedieť mnohé detaily z pražského sekulárneho židovského prostredia, v ktorom fotografka vyrastala. Výstava ďalej priblížila jej redakčnú prácu v Berlíne a tiež pôsobenie na škole Bauhaus vo Výmare a neskôr v Desave, kam bola premiestnená. Okrem rozsiahlej portrétnej fotografickej tvorby galéria predstavila aj jej odbornú literárnu činnosť alebo príspevok k objavovaniu mikrofilmových metód v Anglicku a v Turecku, či umelecký život vo švajčiarskom Curychu. Obsiahly súbor fotografických portrétov z autorkinho nemeckého obdobia zachytáva najmä ženy z okruhu Bauhausu alebo škôl v Lohelande a Schwarzerdene, ktoré tiež rozvíjali princípy tzv. „radikálnej pedagogiky“. Patrili k nim Florence Henri a Otti Berger, ako aj Clara Zetkin, popredná predstaviteľka nemeckých feministických a socialistických kruhov. Postupy a materiály, ktoré pri svojej tvorbe uplatňovala, boli často sklenené dosky, celuloidový film alebo metódy kníhtlače. Dôležitú úlohu v tvorbe Lucie Moholy hrali projekcie a replikácie. Spolu so svojím mužom Lászlóm Moholy-Nagyom často experimentovali s fotografiami vytvo-



*Scénografia z Kráľovskej opery v Berlíne, roky 1929 – 1931*



*Bauhaus Dessau, rok 1925 – 1926*

renými bez použitia fotoaparátu, tvorenými ako inverzné obrazy osvietením predmetov umiestnených na fotografický papier citlivý na svetlo. Na sklenených negatívoch z 20. rokov sú zachytené budovy Bauhausu a tiež dizajnové výrobky z dielni študentov. Snímky sú založené na výraznej práci s uhlami odrážajúcimi experimentálny charakter školy. Vzhľadom na to, že sa neskôr tieto fotografie objavili v mnohých publikáciách, možno Luciu Moholy označiť aj ako dvorného fotografa Bauhausu. Jej diela zohrali dôležitú úlohu v tom, že táto umelecká škola bola vo svete vnímaná ako najvýznamnejšia vzdelávacia inštitúcia v oblasti umenia, dizajnu a architektúry modernej doby. Útek do londýnskeho exilu z nacistického Nemecka znamenal pre fotografku úplne nový začiatok. Otvorila si fotografický ateliér, v ktorom vznikli portréty členov umeleckej skupiny Bloomsbury a ďalších popredných britských umelcov, vedcov alebo intelektuálov, ktorí sa angažovali v protifašistickom odboji. Pri svojej tvorbe uplatnila úplne nové postupy ako tesný orez alebo malú hĺbkovú ostrosť fotografií. Zaujímavé reportážne fotografie priviezla Lucia Moholy aj zo svojich zahraničných ciest v Južoslávii alebo po krajinách Stredného a Blízkeho východu. Objavuje sa na nich ešte oveľa experimentálnejší pohľad na fotografovanie a jeho vzťah k cestovateľskému sprostredkovaniu informácií. Život a dielo tejto, v Čechách nie príliš známej, fotografky sú dôkazom jej širokospektrálneho talentu a odvahy neustále experimentovať.

Text a foto: *Vladimír Dubeň*



*Tiene na skale a vode*



*Južoslávia, rok 1932*



*Kovové konvice, rok 1924*

# Nová autobatéria zmení svet elektromobility

Batérie v súčasnej dobe vyrábaných elektromobilov sú nedokonalé; medzi ich hlavné nedostatky patrí potenciálna horľavosť, nízka cyklická výkonnosť, teda malý počet nabíjanie batérie až do jej úplného vyčerpania, vysoká hmotnosť, veľké rozmery a nízka kapacita. Práve tieto podstatné nedostatky si kladie za cieľ vyriešiť nová technológia autobatérií známa ako „*Solid State Battery*“ – SSB. Táto technológia má zabezpečiť predovšetkým vysokú energetickú kapacitu v porovnaní so súčasnými batériami, minimalizovať riziko vzniku požiaru pri eliminácii tekutých horľavých elektrolytov súčasných batérií a zaručiť vysokú odolnosť cyklického nabíjania, čo by autobatériám s pevným elektrolytom zaručilo ich dlhodobé používanie.

Nápad vyrobiť batériu s pevnými elektródami samozrejme nie je nový. Tradičný model autobatérie je založený na chemickom zdroji elektrického napätia vznikajúceho z rozdielu elektrického potenciálu medzi kladne a záporne nabitými elektródami – anódami a katódami, oddelenými od seba elektrolytom. Zatiaľ čo pri súčasnej batérovej klasike – lítiových batériách Li-Ion, je elektrolyt v kvapalnom stave (toto platí i pre Li-Pol batérie, v ktorých je elektrolytom polymérový gel), je pri SSB polovodičových batériách elektrolyt pevný – v netekutom a tuhom stave. Táto nová technológia využíva kovové lítium ako materiál, z ktorého je zhotovená anóda; kovové lítium totiž uchováva viac energie než iné anódové materiály používané v súčasných batériách rovnakej hmotnosti. Odstránenie horľavého kvapalného elektrolytu zároveň znižuje riziko požiaru a umožňuje rýchlejšie nabíjanie SSB. Pri polovodičovej batérii SSB nevzniká potreba paralelne konfigurovať jednotlivé moduly článkov do batérového celku – separátor je vlastne elektrolyt – dochádza tu k výraznému technologickému zjednodušeniu výrobného procesu; v jednom bloku je umiestnené všetko potrebné – to vedie tiež k nižšej spotrebe a úspore materiálu. Kompaktné SSB pre elektromobily tak majú výrazne lepšiu hustotu energie (Wh/kg), čo v praxi znamená,



že polovodičová batéria v porovnaní s Li-ion batériou má najmenej dvojnásobnú energetickú kapacitu. Použitím lítia ako kovového anódového materiálu namiesto obvyčajného grafitu dosahujú SSB hustoty 1 až 2,5 kWh/kg, čo je 4 až 10 krát viac, než pri súčasne používaných Li-ion batériách. V súčasnej dobe tak SSB s lítiovou anódou predstavujú „svätý grál“ automobilových batérií, pretože ich desaťnásobná kapacita oproti bežne používaným grafitovým anódam umožňuje podstatne zvýšiť dojazd elektrických vozidiel. Je však treba štandardne a priemyselovo vyrábať batérie s pevným elektrolytom za rozumnú cenu, ktorú bude akceptovať predovšetkým svetový automobilový trh. Zatiaľ tomu tak nie je. A to nielen pre vysokú cenu lítia (je vzácne a v prírode sa nerovnomerne vyskytuje iba v niekoľkých lokalitách, v Českej republike napríklad na Cínovci v Krušných horách) na svetovom trhu komodít; sú tu aj dosiaľ neprekonané technologické problémy. Jedným z nich je tvorba mikroskopických vrstiev, tzv. „dendritov“, na povrchu lítiovej anódy, ktorú sa dosiaľ nepodarilo úplne odstrániť. Zaiste to je len otázka času, keď výskum tento problém uspokojivo vyrieši, avšak ceny lítia určite za tú dobu výrazne neklesnú. Preto sa výskum zameriava i na iné perspektívne materiály. Jedným z nich je horčík, ktorého je v prírode dostatok

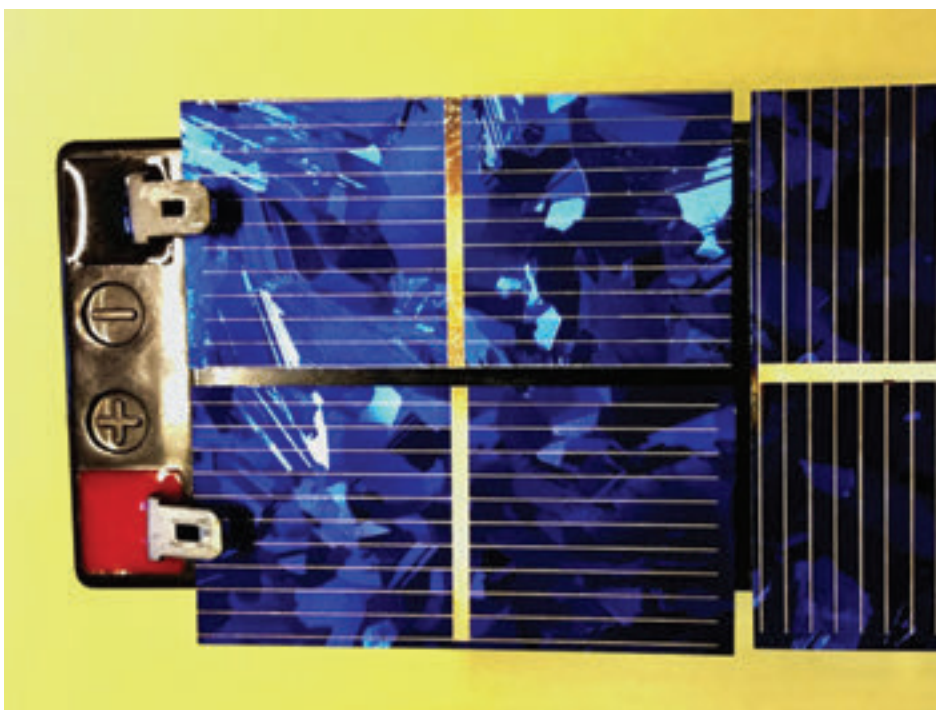


a je, v porovnaní s kovovým lítiom, relatívne veľmi lacný. Takzvané horčíkové batérie s novo vyvinutým materiálom katódy by mohli hrať významnú úlohu nielen v elektromobilite, ale tiež v iných významných aplikáciách, akými sú uloženie energie na zálohovanie elektrickej siete a napájanie sústavy prenosných elektrických zariadení. Mohli by tak prispieť ku globálnemu prechodu na obnoviteľné energie a zníženiu emisií CO<sub>2</sub>. Nová technológia tzv. „horčíkovej katódy“ by mohla priniesť zásadnú zmenu pri vývoji SSB, teda zlepšiť účinnosť nabíjacieho procesu a zaistiť pomalé vybíjanie batérií.

Batérie s pevným elektrolytom predstavujú predovšetkým zásadné zlepšenie vo vlastnostiach elektromobilov; preto na ich vývoji pracuje intenzívne každá veľká automobilka. Autobatérie tohto typu určite významne a zásadne zmenia svet elektromobility. Pokiaľ sa tieto batérie budú používať v elektromobiloch s dojazdom 500 až 600 km na jedno nabitie, potom by tisíce nabíjacích cyklov pokrylo nájazd až pol milióna kilometrov; po uplynutí tejto doby by bolo k dispozícii stále využiteľných 90 % počiatkovej kapacity „večnej“ batérie. A to je viac, než dosiahne väčšina automobilov za celú dobu ich životnosti. Predpokladá sa, že prvé batérie typu SSB by mohli byť na trhu už koncom roku 2025. Očakáva sa, že masová výroba automobilov s týmito batériami začne od roku 2030, na ktorý štatistika predpovedá celkovú globálnu výkonovú potrebu až 1 500 GWh výkonu batérií pre elektromobily. Výroba takto odhadovaného celkového výkonu autobatérií si však vyžiada nielen enormné množstvo environmentálne a sociálne problematických surovín (lítium, kobalt), ale taktiež relatívne dostupnú a prakticky i ekonomicky efektívnu technológiu. A to je veľká výzva predovšetkým pre vedcov, výskumných pracovníkov a technikov.

Text a foto:

RNDr. Ing. Peter Kozma, DrSc.  
Institút Technologických Aplikácií, s.r.o.



# SLOVENSKÁ A ČESKÁ KNIŽNICA

## Jiří Padevět: ČESKÝ BESTIÁŘ Academia, 2024

Jiří Padevět (1966) patrí dnes nesporne k najplodnejším a najznámejším českým autorom historickej popularizačnej literatúry. Je však nielen autorom a popularizátorom, ale aj riaditeľom úspešného vydavateľstva Academia. Hlavnou témou jeho diel je mapovanie českých protektorátnych a povojnových dejín. Knihy Jiřího Padevěta sa vyznačujú širokou faktografiou, pričom často ide o materiály publikované v českej a slovenskej historiografii po prvý raz. Rozsiahle zoznamy použitej literatúry v jeho dielach i objemný osobný archív autora sú zárukou serióznosti autorovej prípravy a jeho rozprávačský štýl zárukou čitateľskej príťažlivosti. Treba zdôrazniť (i oceniť) aj to, že pokiaľ ide o ním spracovávané a interpretované obdobie, Padevět nelavíruje, je nekompromisný a jednoznačný: obdobie rokov 1945 až 1948 považuje za nedemokratické. Z jeho početných diel spomeňme aspoň niektoré z najpopulárnejších: Průvodce protektorátní Prahou (Cena Magnesia Litera, 2014), Průvodce stalinistickou Prahou 1948–1956: Místa – události – lidé, Krvavé finále: Jaro 1945 v českých zemích a Krvavé léto 1945: Poválečné násilí v českých zemích, Republika, Dotek Anthropoidu, Kronika třetí republiky atď. Historické kuriozity a zaujímavosti beletrizoval v mikropríbehoch, ktoré celkom nepasujú do učebníc histórie, no napriek tomu v mnohom práve chod dobových udalostí ovplyvnili (napr. v knihách 1945, Sny a sekry, Ostny a oprátky...). Padevět je okrem toho aktívny aj na sociálnych médiách, na serveri Stream.cz a neskôr na TV HYPERLINK, kde divákovi predstavuje miesta spojené s nacistickou a komunistickou tyraniou. Vystupuje aj v relácii Temné časy. Jeho najnovším dielom je kniha Český bestiář, ktorá prináša príbehy niekoľkých mužov, ktorí v prelomových rokoch 20. storočia fatálne zlyhali a podľahli totalitným ideológiám. A nebolo ich málo. V obecnom povedomí funguje ako synonymum zrady národa a kolaborácie Karel Čurda, ktorý zradil svojich bojových druhov po atentáte na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha, Padevět však „ponúka“ životné osudy ôsmich iných „čurdovcov“: Jaroslava Nachtmana, Miroslava Hnáta/Hanuša, Jindřicha Cinka, Ludvíka Špirka, Vladimíra Smrčiny, Josefa Rejthara, Jaroslava Čermáka a Miloša Cettla. Niektoré z nich sú také absurdné, že nebyť faktografických zdrojov a archívnych dokumentov, pôsobili by ako autorská fikcia. Lenže ako to už býva v takých historických obdobiach, ktoré môžeme nazvať tektonickými, lámajúcimi nielen chod „veľkej histórie“, ale aj tej „malej“, stelesnenej v konkrétnych ľudských osudoch (Pa-



devět hovorí o „príbehoch ukrytých v tieni veľkých dejín“), celá tá absurdita bola vlastne nielen znamením danej doby, ale vlastne jej podstatou. A je v zásade jedno, či sa „protagonisti“ Českého bestiára dopúšťali zrady a kolaborácie s nacistami (a neskôr s komunistami) z osobného prospechu, túžbe po moci a ovládaní iných, pomsty, ideologickej poblúdenosti, strachu o prežitie či viery v šťastnú budúcnosť. Výsledok bol rovnaký. Treba však zdôrazniť, že aj keď previnenia

všetkých „hrdinov“ knihy sú zjavné, nepremľateľné a neodpustiteľné, Padevět nie je autorom, ktorý by hneď prichádzal s vopred pripraveným rozsudkom. Naopak, je to trpezlivý a objektívny vykladač osudových životných zákrut a krížovatiek, ktorými sa postavy tohto quislingovského panoptika dostali tam, kam sa dostali. Či už ide o informátora gestapa a Štátnej bezpečnosti i väzňa Miroslava Hnáta, učiteľa, riaditeľa školy, člena Vlajky, Národnej fašistickej komunity, väzňa gestapa, spolupracovníka Sicherheitsdienst a antisemitu Josefa Rejthara, alebo o informátora gestapa a Štátnej bezpečnosti, revolučného gardistu, agenta vojenskej kontrarozviedky, väzňa komunistického režimu a člena Ľudovej strany Vladimíra Smrčiny. Padevět sa snaží byť nestranným kronikárom ich životov. To znamená, že tieto príbehy zasadzuje do kontextu doby a ako píše, „niektoré príbehy v tejto knihe však ukazujú, že aj informátori, zradcovia, prívrženci fašizmu, nacizmu a komunizmu mohli zažiť svetlé chvíle, mohli milovať svojich blízkych, mohli žiť úplne obyčajné životy, kým sa vlastnou alebo cudzou vinou nezamotali do sieť totality, mohli byť, ako sa hovorievalo za prvej republiky, štátne spoľahliví. Mohli dokonca stáť na správnej strane po časť svojho života.“ Aj preto konštatuje (nezabúdajúc ani na okamih, že zrada a kolaborácia týchto ľudí stála životy mnohých iných, mnohokrát aj celkom nevinných), že zlyhania sú dôsledkom mnohých, často protirečivých faktorov a nie každý to dokáže zvládnuť. To nemá byť ospravedľovanie. Ale ani my sami nevieme, čoho by sme boli schopní sa dopustiť a ako by sme reagovali v hraničných situáciách.





## Peter Pišťanek – Dušan Taragel: Pán Hronu Slovart, 2024

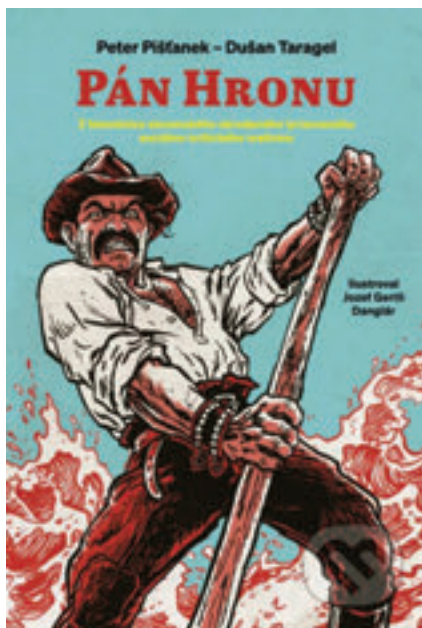
Keď do slovenskej literatúry vstupoval koncom 80. rokov Peter Pišťanek, mladý muž z Devínskej Novej Vsi, v tej dobe strážca jedného z bratislavských parkovísk a popri ňom (či skôr s ním) aj jeho kamarát Dušan Taragel, vyzeralo to spočiatku na dvojicu rozjuchaných mladíkov, blúdiacich bratislavskými ulicami, pivárňami a vinárňami s podobne naladenou partičkou mladých literátov, ktorí nebrali nič vážne a najmenej zo všetkého samotnú literatúru a jej vtedajších ctených bardov ako Mináč či Tatarka, ale aj klasikov ako Kukučín a Timrava. Ako sa však časom ukázalo, do literatúry vstúpili vlastne aj proti vlastnej vôli serióznymi autorami, ktorých status sa postupne menil, až sa takmer kanonizoval. Ba dokonca sa o ňom píše seriózne literárnovedné práce (pozri napr. knižku Petra Darovca On, Pišťanek) a ich spoločná zbierka poviedok Sekerou a nožom bola dokonca zaradená do zoznamu povinnej literatúry pre maturitné ročníky. Z Petra Pišťanka je aj napriek jeho predčasnému odchodu zo života dnes klasický autor, čo v jeho prípade našťastie neznamená, že ho čítajú už len akademici. Jeho román Rivers of Babylon je v pravom zmysle slova prelomovým dielom, ktoré síce nevdojak, ale s o to väčšou mrazivosťou predikovalo dobu, ktorá ešte len mala prísť a ktorú vlastne stále žijeme. Pán Hronu je vlastne poctou Dušana Taragela voči svojmu kamarátovi. Je to žánrovo dosť zvláštny útvar, pretože to nie sú autorské spomienky, ani séria „veselých príhod z nakrúcania“. Taragel je tu vlastne komentátorom Pišťankovho života v rokoch 1979 až 1982 a jeho vtedajších literárnych i neliterárnych ciest. Robí tak na margo Pišťankových listov, ktoré mu Peter písal začiatkom 80. rokov minulého storočia z vojenčiny a ktoré Taragel po rokoch znovuobjavil vo svojom archíve. Súčasne s tým mu Pišťanek (ktorý sa v tej dobe vážne-nevážne chystal na dráhu rockového bubeníka!) v týchto listoch posielal aj poviedky, takže túto knihu možno s istou benevolenciou označiť za akúsi zbierku v listoch. Samozrejme, to celé má výrazný presah do dobových reálií a ide tak aj o svojrázne autentický – a vtipný – komentár na margo



všetkých absurdít oných čias. Ak teraz vynecháme absurdity politické, ideologické či ekonomické, pre oboch mladíkov tých čias (a státisíce ďalších mladých ľudí tej doby) bola najdôležitejšia absurdita priepastných rozdielov v tom, čo sa forsírovalo ako oficiálne umenie (predovšetkým v hudbe, v literatúre o niečo menej) a čím v skutočnosti žila (čo počúvala a čo čítala) mládež tej doby. Pišťanek s Taragelom takto možno nevdojak našli kľúč ako „vykývať“ s dobou: parodovať ju, karnevalizovať a vysmievať sa z nej. Ale nie prvoplánovo, ani kvázisatiricky, či „humoristicky“. Naopak, začali navonok vážne rozvíjať dobové literárne (umelecké) kánony, aby ich dovedli až tam, kde sa to celé zvrátilo v absurdný, a preto smiešny opak, ktorý však až desil svojou vražednou banálnosťou a krutou pravdivosťou. Svoju „umeleckú metódu“ nazvali SOLSKR, čiže „slovenský obrozený lyrizovaný sociálno-kritický realizmus“, čo je vlastne aj podtitul Pána Hronu. Posplietali teda do jednej hromady všetky prívlastky, ktoré mali akože charakterizovať jedinečnosť slovenskej vážnej literatúry a svoje poviedky a romány zaľudnili bizarnými postavami a postavičkami, ktoré miesto pracovného heroizmu, oddanosti myšlienkam socializmu a proletárskeho internacionalizmu či osobnej charakterovej čistoty vynikali predovšetkým svojou tuposťou, sklonom k násiliu, obecným idiotizmom, sebecktvom a nenávisťou. Teda vlastne všetkým, čo sa ešte stále v dost veľkej miere vyskytuje v genofonde nášho (odcítujme na tomto mieste svätokrážne nášho romantického klasika Sládkoviča) „špatnokrásneho“ národa. Treba ešte na záver podotknúť, že k výraznej obraznosti pišťankovsko-taragelovského paoptika prispel aj kresliar Dangler, dnes už tiež vlastne klasik, ktorý ako ilustrátor i kamarát sprevádzal oboch autorov takmer celý život, čo sa týka aj ohromnej ilustrácie „pána Hronu“ na obálke tejto knihy.

Igor Otčenáš

Foto: zdroj internet



Link TV HYPERLINK

„[https://cs.wikipedia.org/wiki/Televize\\_Seznam](https://cs.wikipedia.org/wiki/Televize_Seznam)“

Seznam uvádza reláciu Krvavá HYPERLINK

„[https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Krvav%C3%A1\\_l%C3%A9ta&action=edit&redlink=1](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Krvav%C3%A1_l%C3%A9ta&action=edit&redlink=1)“

# MESTO PRE ŽIVOT

*Roky môjho vysokoškolského štúdia v Bratislave v sedemdesiatych rokoch minulého storočia som si dlho idealizovala. Miesta, kde som päť rokov trávila čas: vysokoškolský internát na Horskom parku, nábrežie Dunaja s budovou Filozofickej fakulty UK, Štúrova ulica až k Manderle, Univerzitná knižnica... No a pravdaže bratislavské korzo, kde bola v každom dennom či večernom čase pravdepodobnosť, že stretneme niekoho známeho. V mojej pamäti to boli prívetivé miesta, kde sa oddalo tráviť čas pri štúdiu aj pri zábave. Keď som sa potom s odstupom ďalších rokov vracala do Bratislavy z nového pôsobiska v Prahe, už mi taká prívetivá nepripadala. Križovatky na Suchom mýte či pred budovou bývalého rozhlasu na Zochovej nútili ísť do podchodov s početnými schodmi, stenami počmáranými graffiti a neraz aj špinavými. Ťažkopádne maďarské autobusy brázdili cesty do okolitých štvrtí za hrozného rachotu a nechávali za sebou smogovú smršť. O vzhľade okolia Hlavnej stanice radšej pomlčať. V posledných rokoch som zaznamenala obrat k lepšiemu. Bola som príjemne prekvapená galerijným areálom obnovenej Slovenskej národnej galérie, zastávky bromadnej dopravy pôsobia vlúdnejšie, v ich okolí sa vyskytujú početné oázy zelene, upútala ma nápaditá dlažba pred vchodmi do niektorých objektov. Žeby sa blýskalo na lepšie časy?*



Petra Marko, foto Marek Velčák

Od januára 2024 je riaditeľkou Metropolitného inštitútu v Bratislave architektka a urbanistka Petra Marko. Má široký záber a skúsenosti s tvorbou verejných priestorov. Dlhodobo pôsobila v Londýne, kde spoluzakladala ateliér mestotvorby a miestotvorby, ktorý sa podieľa na projektoch mestskej regenerácie v Británii, na Slovensku a v Česku. Oslovila som Petru Marko s prosbou o krátky rozhovor.

**Bratislava je miestom pobytu ľudí, čo tu žijú, ale nemálo ľudí, ktorých stretneme v uliciach, sú návštevníci mesta. Pre obe tieto skupiny (pre druhú menovanú možno ešte väčšmi) hrá dôležitú úlohu verejný priestor. Preto ma veľmi oslovila myšlienka, ktorú ste vyjadrili, že verejný priestor vnímate ako spojovací prvok, ktorý pomáha rozvíjať charakter miesta prostredníctvom spoločných zážitkov...**

Verejný priestor je akási scéna, na ktorej sa odohráva život, a na ktorej by sme sa všetci mali cítiť bezpečne a príjemne. Preto



Život na ulici  
Grösslingova,  
foto: Petra Marko

je v tvorbe verejných priestorov dôležité zamýšľať sa nad rôznymi potrebami ľudí a hľadať riešenia, ktoré ponúkajú využitie pre rôzne cieľové skupiny. Krásnym príkladom je nedávno zrekonštruované Námestie slobody so sprístupnenou fontánou, ktoré sa po rokoch stalo miestom stretnutí a rôznych aktivít ľudí – od hry vo fontáne, tanečných podujatí, koncertov, piknikov či protestov. Debarierizácia a s tým spojená demokratizácia je sebedovomým signálom mesta, že verejný priestor je tu naozaj pre všetkých.

**Zahŕňať do stratégií urbanistických aktivít socioekonomický prieskum je, myslím, dosť dôležité, lebo napokon lokality či už v centre mesta alebo v okrajových štvrtiach sú pre ľudí. Čo všetko taký socioekonomický prieskum skúma?**

Socioekonomický prieskum nám pomáha odhaľovať fungovanie lokálnej ekonomiky, ktoré potom môže mesto alebo mestská časť podporiť cez konkrétne opatrenia. V Londýne sme sa zaoberali životaschopnosťou obchodných ulíc, tzv. High Streets. Socioekonomický prieskum spočíval v zbere kvantitatívnych dát v kombinácii s kvalitatívnymi rozhovormi s prevádzkami a ich užívateľmi. Výsledkom prieskumu boli dáta doplnené o ľudské príbehy lokálnej ekonomiky, ktoré sme mohli ďalej komunikovať samospráve. Podobný prieskum sme robili na Obchodnej ulici v Bratislave, kde bolo cieľom zmapovať aktuálnu situáciu a problémy, ale aj poukázať na možnosti a skrytý potenciál. Prieskum odhalil napríklad aj to, že takmer polovica prevádzok je nezávislá, čo svedčí o životaschopnosti ulice voči ponuke nákupných centier. Obchodná ulica má stále veľa nenaplneného potenciálu, vrátane možnosti aktivácie a zlepšenia kvality verejného priestoru, ale je tu bohatý ekosystém, na ktorom sa dá stavať.

**Propagujete myšlienku tzv. 15-minútového mesta, kde človek v rámci svojho bydliska dokáže zariadiť potrebné dennodenné veci do 15 minút. Bratislava je menšie mesto ako Praha. Mňa**

## vždy príjemne prekvapí, keď tam prídem, ako je všade blízko (zaiste relatívny dojem).

Áno, je to koncept, s ktorým prišiel urbanista Carlos Moreno a jeho myšlienky si osvojila napr. aj primátorka Paríža Anne Hidalgo a iné mestá po celom svete. Bratislava má obrovský potenciál byť 15-minútovým mestom vďaka svojej mierke a geografii. Aktuálne sme však 15-minútovým mestom hlavne pre autá – ľudia sa za 15 minút dostanú autom z jednej strany Bratislavy na druhú bez väčších zdržaní. Počet áut sa za posledné desaťročie zdvojnásobil a je to veľký problém. Súvisí aj so suburbanizáciou – ľudia nemajú v meste dostupné bývanie a sťahujú sa na predmestia, z ktorých ale musia dochádzať za prácou.

Mestská stratégia Bratislava2030 smeruje k udržateľnej mobilite – podporuje peší pohyb, cyklo dopravu a mestskú hromadnú dopravu s dôrazom na zvyšovanie jej kvality. V tom spočíva aj naša úloha ako Metropolitného inštitútu – tvoríme koncepcie a manuály – napr. zastávok, električkových tratí, cyklotrás a pod. Našou snahou je zlepšovať priestory, ktoré ľudia denno-denne využívajú. Cieľom je, aby bola hromadná doprava a cyklo doprava najrýchlejšou a najatraktívnejšou možnosťou dopravy – vtedy sú ľudia ochotní zmeniť aj svoje návyky v mobilite.

Napríklad nábrežie Bratislavy sa pred rokom transformovalo zo štvorprúdovej komunikácie na dvojprúdovú, so segregovanými cyklotrasami v oboch smeroch. Aj keď túto zmenu sprevádzala kritika a vášnivá diskusia, v čase sa ukázalo, že riešenie je úspešné, časť áut sa podarilo odkloniť na obchvat, doprava na nábreží je stále plynulá, ale pomalšia, čím sa zvýšila bezpečnosť a vytvorilo sa lepšie prepojenie historického centra s nábrežím. Registrujeme tu už 30 000 prejazdov bicyklom na mesačnej báze.

Veľmi dôležitá je aj pešia chôdza. Z prieskumov sme zistili, že až 2/3 detí bývajú vo vzdialenosti do 5 minút pešej chôdze od školy, ale aj napriek tomu 37 % detí vozia rodičia do školy autami. Náš program Mesto pre deti pomáha zlepšovať okolie škôl tak, aby viac detí mohlo chodiť pešo alebo na bicykli. Pracovali sme už s 12-timi školami v rôznych mestských častiach a aktuálne máme otvorený prihlasovací program, kde sa môžu hlásiť ďalšie školy, ktorým budeme pomáhať cez transformáciu ulíc v ich okolí a cez participáciu s deťmi, pedagógmi a rodičmi formou aktivít ako ulice na hranie, workshopy, pešibus alebo vnímavé prechádzky. Je to aj o budovaní angažovanej novej generácie a vytváraní vzťahu k prostrediu nášho mesta.

**S tým isto súvisí problém mestskej dopravy. Ako sa na dané miesto dostať a nepoužívať pritom neustále auto? Je bratislavská MHD dobre vedená a funkčná?**

Bratislavská MHD sa za poslednú dekádu výrazne zlepšila. Máme nové vozidlá, vznikli bus pruhy, cieľom je, aby MHD bola plynulá, rýchla a spoľahlivá. Pribúdajú digitálne tabule, ktoré cestujúcich informujú o príchodoch a odchodoch, zvyšuje sa frekvencia spojov a ich plynulé napojenie v prestupných bodoch, predlžujú sa električkové trate. Pozitívne vnímam aj komunikáciu Dopravného podniku Bratislavy. Priamo v spojoch na obrazovke propagujú „zelené linky“, ktorými sa ľudia vedia prepraviť do obľúbených rekreačných destinácií mesta. Takisto ďakujú cestujúcim za využívanie ekologickej dopravy. Takáto komunikácia, ktorá stojí na báze nudge theory [teória postrčenia] je pozitívna v zmysle edukácie a popularizácie udržateľnej mobility. Potrebujeme sa posunúť od stigmatizácie verejnej dopravy ako prostriedku pre slabšie sociálne vrstvy, pretože stále u nás panuje kultúra automobilizmu, a to je potrebné zmeniť. V tomto je spôsob, ako o danej téme hovoriť, veľmi dôležitý. MIB v tomto smere organizuje vychádzky



*Cesta do školy v Bratislave*

mestom alebo diskusie pre verejnosť, kde sa tejto, aj iným témam mestotvorby venujeme.

**Placemaking, tj. vytváranie si vzťahu k určitému miestu, je pre vás nemenej dôležitý. Prečo sa tak radi zastavujeme pri fontáne na Hlavnom námestí alebo pri soche Hviezdoslava pred budovou SND? Čo treba nato, aby tieto miesta (a nielen tie) boli permanentne udržiavané?**

Placemaking je o vytváraní vzťahu ľudí k miestu. Môže ísť o akupunktúrne zmeny v priestore, ale aj úplnú transformáciu so zapojením užívateľov. Vraciame sa k myšlienke, že verejný priestor je scéna, kde sa odohráva spoločenský život. Ľudia sa prirodzene zdržujú na miestach, kde sú iní ľudia. Videli sme, ako ožila Stará tržnica v Starom meste a s ňou aj celé okolie. Udržiavanie verejných priestorov je aj o tom, že keď majú ľudia ku konkrétnemu miestu vzťah, majú aj tendenciu správať sa k nemu ohľaduplne – nenechávať tam odpadky, upozorniť, keď sa tam niekto správa nevhodne. Kultivácia verejného priestoru kultivuje aj správanie ľudí.

**Ďalší pojem, s ktorým pracujete, je tzv. taktický urbanizmus. Je to veľmi jednoduchý, ale účinný nástroj, ako oživiť nejakú lokalitu alebo jej dať nový význam. Čím?**

Je to dočasná zmena priestoru, ktorej cieľom je dopredu otestovať, či má navrhovaná zmena potenciál, predtým, než sa investuje do trvalého riešenia. Taktický urbanizmus je fenomén, ktorý sa vo svete využíva posledné dve dekády. Minimalizuje náklady a vytvára riešenia, ktoré sú z dlhodobého hľadiska udržateľnejšie a efektívnejšie. S taktickým urbanizmom pracujeme napr. v rámci projektu Mesto pre deti, kde sme na viacerých križovatkách urobili dočasné zmeny. Tým sme zvýšili bezpečnosť križovatky a podporili peší pohyb, a zároveň sme si overili, že nenastane dopravná kalamita. Mesto mohlo s relatívne vysokou mierou predvídateľnosti urobiť nákladnú transformáciu, ktorá bola vo výsledku vycibrenjšia, pretože do finálnych návrhov boli zakomponované detaily, ktoré sme zistili práve zbieraním spätnej väzby na dočasné riešenie.

*Jarmila Wankeová*



# Slovenka roka 2024

**Týždenník Slovenka v spolupráci s RTVS každoročne vyhlasuje prestížnu anketu Slovenka roka, ktorej cieľom je zviditeľniť ženy oddané svojmu povolaniu, ktoré dosiahli pozoruhodné výsledky v rôznych oblastiach života. V tomto roku sa uskutočnil 16. ročník tejto ankety. Zásluhu na vzniku a jej existencii má generálna riaditeľka STAR production, s.r.o., Mária Reháková. Generálnym partnerom ankety je Kooperatíva, poisťovňa, a.s. Vienna Insurance Group. Ďalšími partnermi sú napr. Slovenská filharmónia, SPP, kúpele Brusno, Hydrotour, Česká mincovňa, Slovenská pošta, klenotníctvo Sheron a i. Dnes už poznáme mená víťaziek, ale nie všetci vedia, čo tomu predchádzalo.**

Slovenkou roka v kategórii Podpora mladých talentov v roku 2024 sa stala PhDr. Alica Virdzeková, ktorá od roku 2010 prichádza so svojimi študentmi na Pražskú medzinárodnú konferenciu slovenských a českých stredoškôľakov. Jej študenti pravidelne získavajú najvyššie ocenenia, čo svedčí aj o obetavej príprave učiteľky. Preto sme PhDr. Alici Virdzekovej položili niekoľko otázok. Jej odpovede nám priblížili priebeh ankety, nominácie, vyhlásenie víťaziek v jednotlivých kategóriách. Veď v ČR sa táto anketa nekoná.

## *Ako postupuje nomináčna komisia?*

Nominačná komisia na svojich zasadnutiach vybrala z návrhov, ktoré dostala od čitateľov, inštitúcií či divákov 3 nominantky, ktorých mená boli oficiálne zverejnené v televízii, rozhlase, na webovej stránke ankety Slovenka roka a tiež v týždenníku Slovenka. Toto sa realizovalo po konferencii, ktorá sa uskutočnila 6. 2. 2024 v priestoroch Pálffyho paláca v Bratislave. Tu boli predstavené úspešné Slovenky, nominované v 9 kategóriách: Biznis a manažment, Umenie a kultúra, Médiá a komunikácia, Veda a výskum, Podpora mladých talentov, Vzdelávanie, Šport, Charita, Zdravotníctvo.

## *Kto sú členovia nomináčnej komisie?*

V nomináčnej komisii zasadali: Ing. Vladimír Bakeš, PhD., generálny riaditeľ a predseda predstavenstva Kooperatíva poisťovňa, a. s. Vienna Insurance Group, Luboš Machaj, generálny riaditeľ RTVS, Marián Turner, generálny riaditeľ Slovenskej filharmónie v Bratislave, RNDr. Tomislav Jurik, CSc., predseda predstavenstva ZDRAVÝ ŽIVOT, a.s., Andrea Gontkovičová, predsedníčka predstavenstva spoločnosti Philip Morris ČR a generálna riaditeľka pre Českú a Slovenskú republiku a Maďarsko, Tatiana Nátna, prezidentka TOP centra podnikateľiek Slovenska, Dr. h. c. prof. Rudolf Sivák, emeritný rektor Ekonomickej univerzity v Bratislave, prof. RNDr. Jaromír Pastorek, bývalý predseda Slovenskej akadémie vied, doc. JUDr. Eduard Burda, PhD., dekan Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, doc. et doc. MUDr. Eliška Kubíková, PhD, MPH, z Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Ing. Vladimír Grežo, predseda predstavenstva Bratislava Tourist Board, Ing. Mikuláš Milko, generálny riaditeľ CK Hydrotour a Katarína Hanzelová, šéfredaktorka týždenníka Slovenka.

## *Ako to prebiehalo?*

V marci nasledovalo nakrúcanie nomináčnych upútaviek RTVS a fotografovanie umeleckou fotografkou Ivonou Oreškovou, ktoré sa uskutočnili v kúpeľoch Brusno – Caracalla Spa, ktoré sú tiež partnerom ankety. Tieto dámy najskôr prešli rukami profesionálnych vizážistiek a kaderníčok a zároveň propagovali výrobky klenotníctva Sheron. V ďalších týždňoch boli v časopise Slovenka uverejňované podľa kategórií príbehy jednotlivých nominantiek a zároveň v televízii a v rozhlase vysielané upútavky, ktoré predstavovali jednotlivé laureátky ankety.

## *Kto sa môže zúčastniť výberu z nominantiek na vrcholné ocenenie?*

Čitatelia, diváci, priaznivci, rodina, priatelia, ktorí chceli dať hlas niektorej z vybraných dám, mohli ho poslať buď vo forme SMS, online alebo prostredníctvom kupónov, ktoré vychádzali v jednotlivých číslach časopisu Slovenka. Tieto hlasy následne určili víťazky jednotlivých kategórií. Hlasovať sa mohlo od 6. 2. do 20. 6. 2024. Každý, kto podporil svoju favoritku, bol zaradený do zlosovania a mohol vyhrať exkluzívny dovolenkový pobyt pre dve osoby v Ománe od CK Hydrotour.



Začiatkom mája sa v priestoroch Bratislavského hradu konala vernisáž portrétov jednotlivých nominantiek, na ktorej sa zúčastnila aj podpredsedníčka vlády a ministerka hospodárstva SR Denisa Saková a ďalší hostia. Dámam sa prihovril aj Kamil Peteraj, ktorý poďakoval organizátorom za príležitosť, ktorú dostávajú ženy cez túto anketu. Slová organizátorky ankety Márie Rehákovej povzbudili všetky prítomné nominované dámy:

*„Pre mňa ste víťazky všetky. Už len nominácia je výhra!“*

**Aké je a ako prebieha vrcholné podujatie spojené s vyhlásením víťaziek jednotlivých kategórií?**

Vrcholným podujatím ankety Slovenka roka je galavečer, ktorý sa uskutočnil 21. 6. 2024 v priestoroch Slovenskej filharmónie, v historickej budove Reduty, v priamom prenose slovenskej televízie. Na tejto prestížnej udalosti sa zúčastnili viacerí významní hostia, napr. prezident republiky, ministri, ale aj osobnosti kultúrneho a spoločenského života. Predpísané boli dlhé šaty alebo kroj. Podujatie otvorila Mária Reháková, generálna riaditeľka Star production a organizátorka ankety. Záštitu nad podujatím prevzal prezident SR Peter Pellegrini, ktorý vo svojom príhovore povedal: *„Slovensko malo a má svoje hrdinky, o príbehoch ktorých sa musí hovoriť. Práve tento galavečer rozpráva o ženách, ktoré sa do našej histórie zapísali svojimi vedomosťami, pracovitostou a talentom.“*

Na začiatku večera týždenník Slovenka udelil mimoriadne ocenenia, ktoré získali spolok Živena, cenu prevzala predsedníčka Alena Heribanová, ďalej MUDr. Eliška Kubíková za podporu

vzdelávania a MUDr. Jana Zálešáková, odborníčka v oblasti kúpeľníctva. V priebehu večera boli vyhlásené víťazky jednotlivých kategórií, ktorým bola odovzdaná bronzová soška, stvárnajúca Slovenku, ktorej autorkou je sochárka Jana Brisudová. Víťazkami jednotlivých kategórií sa stali:

Biznis a manažment: Ing. ALENA VANKOVÁ, Média a komunikácia: SIMONA FRANTOVÁ, Kultúra a umenie: KATARÍNA ŽIAK, Veda a výskum: RNDr. LENKA LORENCOVÁ, PhD., Podpora mladých talentov: PhDr. ALICA VIRDZEKOVÁ, Vzdelávanie: Mgr. MARTINA MURGAŠOVÁ, Šport: Mgr. DANKA BARTEKOVÁ, PhD., Charita a sociálna práca: PhDr. LÍVIA MATULOVÁ OSVALDOVÁ, CSc., Zdravotníctvo: HENRIETA FÖLDESOVÁ.

Komisia rozhodla aj o titule Absolútna Slovenka roka, ktorý získala Ing. Alena Vanková, ktorá pracuje ako manažérka v jadrovej elektrárni Mochovce.

Moderátormi galavečera boli Simona Simanová a Juraj Bača, ktorí aj uvádzali bohatý a pestrý program. Počas priameho prenosu si diváci a hostia podujatia vypočuli najkrajšie skladby muzikálu Biograf láska, videli exkluzívnu úpravu baletu Amadeus od Jána Ďurovčička vytvorenú špeciálne pre tento večer a zaujala aj novinka Znova sa ma dotkni od kapely Elán. Veľký úspech mala Mária Čírová s piesňou Húsky zo slovenskej rozprávky Tri zlaté dukáty. Juraj Bača okrem toho, že moderoval program, zaujal aj hitom Karla Gotta. Veľkým potleskom bol odmenený duet z muzikálu Fantóm opery v podaní Otokara Kleina a Lenky Machcínikovej, ale i Karol Csina, ktorý spieval slávnú pieseň Franka Sinatru, New York, New York. Program ukončilo vystúpenie folklórneho súboru Šarišan.

Mária Reháková na záver zablahožerala víťazkám ankety Slovenka roka, poďakovala všetkým prítomným a pozvala ich na pripravované podujatie Slovenský deň kroja, ktorý sa uskutočnil 1. 9. 2024 v Banskej Bystrici.

*Otázky kládla Helena Nosková  
a za odpovedi ďakuje Alici Virdzekovej  
Foto: z archívu Alice Virdzekovej*

**MOJA NOMINÁCIA:** SR 15 – PhDr. ALICA VIRDZEKOVÁ, predsedníčka Krajskej komisie Olympiády zo slovenského jazyka a literatúry a okresnej komisie Stredoškolskej odbornej činnosti v Žiline

Vyučuje dejepis v Gymnázii Varšavská 1 v Žiline a už od svojho nástupu pred vyše štyridsiatimi rokmi sa venuje aj mimoškolskej práci so žiakmi. Od roku 1989 je predsedníčkou okresnej komisie SOČ v Žiline, organizuje okresné kolo SOČ, je členkou krajskej komisie a odborných hodnotiacich komisií v kraji a na Slovensku. Zároveň je aj konzultantkou prác SOČ v odbore história a v mnohých slovenských a medzinárodných dejepisných súťažiach.



*S prezidentom SR  
Petrom Pellegrinim*

# Oriešok

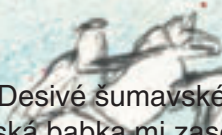
Časopis pre deti, ktoré rady maľujú a čítajú

Milí kamaráti,

dnešný Oriešok bude o rozprávkach. Rozprávky sú príbehy, ktoré väčšinou bývajú o boji dobra so zlom, niekedy je boj ťažký a krutý, niekedy ide o dôvtip. Hlavnému hrdinovi stačí byť chytrý a nebáť sa myslieť neobvykle. Existujú rozprávky ľudové a autorské. Ľudové sú príbehy, ktoré sa zachovali medzi ľuďmi a ich autorstvo je zahalené hĺbkou minulosti. Takí zberatelia boli napríklad bratia Grimmovci, na Slovensku ich spracoval Pavol Dobšinský, ale bola to aj Božena Němcová. Pani Božena chodila veľmi rada aj na Slovensko a zapisovala zaujímavé rozprávania. O jej návštevách na Slovensku existuje text, ktorý napísala pani Alta Vášová pod názvom „Predo mnou tma, za mnou tma.“ Život spisovateľky píšucej česky v jej dobe nebol ľahký. Text je vlastne scenárom k filmu, odohráva sa medzi rokmi 1850 – 1862, na sklonku života Boženy Němcovej. O jej silnom vzťahu ku Slovensku, o jeho jazyku, jeho tradíciách a rozprávaniach pomaly vzniká komiksová verzia.

Medzi autorské rozprávky patria rozprávky Hansa Christiana Andersena, Oscara Wilda alebo Antoina de Saint-Exupéryho. Mám a mala som rada aj tie klasické a aj tie autorské, ale najradšej som mala tú, ktorú si vymyslela moja mama. Bola o Princezne Vincentke, ktorá bola slabá na pľúca a stále pokašľávala. Samozrejme to s ňou dobre dopadlo.

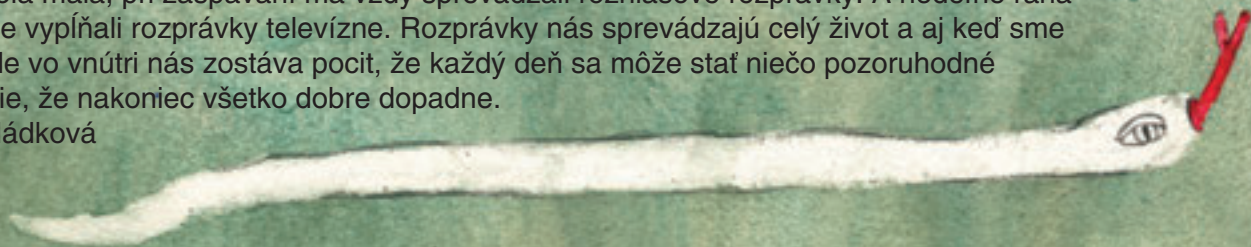




Zo svojho detstva si pamätám mnoho druhov i foriem rozprávok. Desivé šumavské rozprávky mi čítal český dedko. Klasické rozprávky rozprávala babička. Bratislavská babka mi zase čítala slovenské rozprávky O troch múdrych kozliatkach, Smelého zajka a neskôr, keď som už vedela čítať, mi darovala obrovskú obrázkovú knihu o princeznách a podrobný manuál o čarodejniciach, v ktorom bolo možné zistiť všetko, čo je nevyhnutné vedieť, od najčastejších foriem dopravy po podrobný zoznam ingrediencií na najrôznejšie lektvary. Malá sekcia manuálu potom bola venovaná kúzelníkom.

Keď som bola malá, pri zaspávaní ma vždy sprevádzali rozhlasové rozprávky. A nedeľné rána u babičky zase vyplňali rozprávky televízne. Rozprávky nás sprevádzajú celý život a aj keď sme dospelí, niekde vo vnútri nás zostáva pocit, že každý deň sa môže stať niečo pozoruhodné a presvedčenie, že nakoniec všetko dobre dopadne.

Magdalena Sládková



Mám rád rozprávky. Ale viacej tie autorské ako ľudové. Páčia sa mi rozprávky H. Ch. Andersena, aj keď sú vlastne smutné. Malá morská víla je aj pekný film. Videl som ho na Štedrý deň. Snehová kráľovná je aj smutná, ale má šťastný koniec. Myslím, že je o tom, že si máme ceniť priateľstvo a vernosť. Niektoré sú aj veselé. Mám rád Staré pověsti české. Nie sú to vlastne rozprávky, ale príbehy. Je to naša veľmi stará história. Ako sa podarilo Šemíkovi preskočiť Vltavu a odcváľať, nepochopím.

Mám rád rozprávky bratov Grimmovcov. Sú dosť strašidelné, ale väčšina rozprávok je taká. Je v nich veľa zabíjačiek, zvery žerú ľudí, hlavne draci.


Babička má rada rozprávky Tisíc a jednej noci. Bola to jej najobľúbenejšia knižka. Otecko jej z nej čítal pred spaním. Čítala ich aj mne. Aj v nich boli príšery, aj žralci ľudí. Ale radšej mám staré grécke báje. V nich je vlastne všetko. Najradšej mám báj o Hérakleitovi. Aj o Perseovi, to bol tiež film.

Z ľudových poznám trocha podkrkonošské poudačky.

Rozprávka je vlastne všetko, čo si ľudia spolu rozprávajú. Ani tam nemusí byť dobro a zlo. Stačí nejaká vec.

Richard Nosek






BETY, TY NEMÁŠ VŮBEC  
KOUSEK ROZUMU? NOVOU  
KNÍŽKU JSI NENAPSALA,  
VŠECHNO UTRATILA A JEŠTĚ  
CHCEŠ NA SLOVENSKO!

CHCI!





O Slniečníkovi, Mesačníkovi, Veterníkovi

O kohútovi, kocúrovi a kose

Princezna so zlatou hviezdou na čele

Princ Bajaja

O bielom hadovi

O labuti

**Oriešok** • Občasník pre malých čitateľov v slovenčine a češtine. Vydáva Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR.

**Redakcia:** Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2, **Tel.:** 281 924 808, 603 824 370, 607 237 093

**E-mail:** dominika.pastekova@gmail.com • **Internetovú verziu** nájdete na [www.klubsk.net](http://www.klubsk.net)

**Grafická úprava:** Dominika Sládková Paštéková. Toto číslo vyšlo ako príloha časopisu Listy 11/2024. Do tlače odovzdané 7. 11. 2024.

# Program Pražskej medzinárodnej konferencie slovenských a českých stredoškôľákov s názvom Premeny tradícií národnostných menšín v ČR a SR. K 35. výročiu 17. novembra.

Konferencia sa koná pod záštitou J. E. Ingrid Brockovej, splnomocnenej veľvyslankyne Slovenskej republiky v ČR a pod odbornou záštitou Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky.

Konferencia se bude konať 22. novembra 2024 v Dome národnostných menšín, Vocelova 602/3 od 9.00 do 17.00 hod.

## Prezentácia

9.00 – 9.30 hod.

9.30 hod.

## Zahájenie konferencie:

J. E. Ingrid Brocková, splnomocnená veľvyslankyňa SR

9.45 hod.

**Úvodné slovo:** Mgr. Martin Štefek Ph.D., zástupce riaditeľky Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i.

9.50–10.00 hod.

Predstavenie hostí, gymnázií, odborníkov a hodnotiteľov

## Predstavenie prác

10.00–12.00 hod.

**Gymnázium Poprad**, vedúci Mgr. Miroslav Andráš

Alexandra Mišková: **Rómska otázka na Slovensku počas druhej svetovej vojny**

Klaudia Kucová: **Gorali**

Sophia Bodnar: **Ukrajinská otázka na Slovensku počas druhej svetovej vojny**

**Gymnázium Žilina**, vedúca PhDr. Alica Virdzeková

Patrícia Kaduchová, Nina Harkabusová: **Tradície v škole kedysi a dnes**

Marián Cigánik, Jakub Horeháj: **Premeny tradícií na Slovensku**

Monika Rudenko: **Tradície ukrajinskej rodiny na Slovensku**

Hyorin Schin: **Tradície cudzincov na Slovensku**

Eliška Chytilová, Ivana Dologová: **Tradície v GVARZE**

(na Gymnáziu, Varšavská 1 v Žiline)

Zina Marunová, Nina Holeštiaková (vek: 15 rokov): **Srbské tradície očami pamätníčky**

## Diskusia a prestávka na občerstvenie

13.30–16.00 hod.

**Gymnázium Broumov**, vedúca Mgr. Šárka Rambousková

Magdalena Salabová: **Broumovská němčina dnes**

Lenka Klímová, Kateřina Vacková: **Německá tradice na Broumovsku. Žije, nebo ne?**

**Gymnázium Turzovka**, vedúca Mgr. Veronika Mieresová

Katarína Bobovčáková: **Tradícia ochotníckeho divadla na Kysuciach**

**Gymnázium Tachov**, vedúca Mgr. Iva Váchová

Kateřina Pilařová: **Místo narození: Neustadt**

Nela Houšková, Eliška Merglová: **Listopad 1989 na Tachovsku**



**Gymnázium Bruntál**, vedúci Mgr. Antonín Zgažar a Mgr. Marie Jarošová

Adéla Janáková, Hela Žaludová: **Sametová revoluce.**

**Změny ve zvycích a tradicích**

Julie Sobková, Vendula Tesařová: **Sametová revoluce:**

**Revoluce nejen politická, ale i kulturní**

Tatiana Hrabcová, Ela Novosádová:

**Svátky a tradice v polistopadové době**

Natálie Bystrická, Veronika Pomykalová:

**Rodina Elavsky aneb láska napříč národy**

Klára Vokálová, Anežka Vrbová:

**Z východního Slovenska do slezského Bruntálu**

## Diskusia

17.00 hod.

## Vyhlasenie úspešnosti žiakov a prác

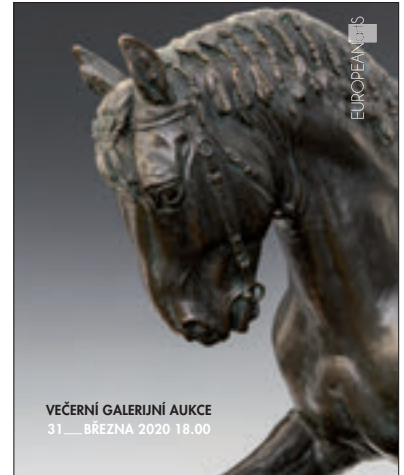
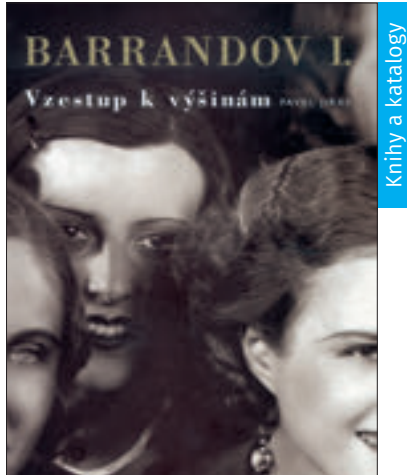
## Záver

Organizátor konferencie, Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR, ďakuje za finančnú podporu MŠMT ČR, Magistrátu hl. m Prahy a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Slovenskej republiky.



Naše studio tvoří nejen grafici, ale i DTP specialisté pro předtiskovou přípravu. Dáváme si záležet na kreativitě a nápadu, který je posléze vizualizován v našich grafických výstupech.

**Nabízíme profesionalitu, spolehlivost, osobní přístup i rozumné ceny.**





OTEVŘETE DVEŘE  
**NEJVYŠŠÍ CENĚ**  
ZA VAŠI NEMOVITOST

Odhad nemovitosti zdarma  
Dědické řízení

+420 724 144 844

[jana@janasmidovareality.cz](mailto:jana@janasmidovareality.cz)

[www.janasmidovareality.cz](http://www.janasmidovareality.cz)